

فداییلر

آذربایجان خلقینین 21 آذر نهضتینده

(1324 – 1325)

اوچونجو فصیل

آذربایجان ملی حکومتینین

قورونوب محکمانمه سی اوغروندا

فداییلرین مبارزه سی

«آذربایجان» روزنامه سینین نشریه سی 1361-1981

وئب اوچون حاضیر لایان آچیق سؤز www.achiq.info

رداکتور: تاریخی علملر دوکتوری ابولحسن رحمانی
مصصح و تکنیکی رداکتور: محمد قوامی

اوچو نجو فصل

آذربایجان ملی حکومتینین قورونوب محکملنه‌سی اوغرونلدا فدائیلرین مبارزه‌سی

الف - فدائی دستهلرینین واحد تشکیلاتدا بیرلشدیریلمه‌سی و اولنلرین فعالیتی

فدائی دستهلرینین مقاومتی نتیجه‌سینده دشمنین انقلابی غفلتا بوغماق نقشه‌سی بوئا چیخدی. ۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین ۲۰ - نه قدر فدائی دستهلری آذربایجان تهرآن قوشونلاریندان تمیزله‌دی (۱). دولتین آذربایجاندا ساخلادیقی ۱۸ مینه قدر حربی قوللوقجوسو اولان حصه‌لر ترك‌سلاح اولونماقلا، کالی مقداردا سلاح وسایر حربی لوازمات فدائیلرین اختیارینا کچدی (۲). لاکن مرکزی دولت خلقین امنیتینی بوزماق، دیگر طرفدن آذربایجاندا ناراضیلیق یاراتماق ایچون ارزاقی داشیب آپارماغا چالیشیردی. هم ده بو زمان امپریالیستلر و داخلی ارتجاع آذربایجاندا باشلانان ملی آزادلیق حرکتینی بوغماغی ایران دولتیندن طلب ائدیردی (۳). بو زمان ان چتین آنلار ایدی. هله‌ده آذربایجانین بعضی بخشلرینده: قارداغ، خمسه، افشار و باشقا ولایتلرین مرتجع خانلاری سلاحی یشره قویماق ایسته‌میردی. اوللار کردستان سرحدینده یئرلشن ۴ - نجو لشکر دن هر جور یاردیم آلیب فدائیلره قارشى هجوماً حاضرلاشیردی (۴). بو دسته‌لره امپریالیستلر و ایران ارتجاعی تهراندان یارانان «فداکاران آذربایجان» ادلی مرتجع تشکیلات واسطه‌سیله هر جور کمک ائدیردی. بئله بیر شرایطه ملی حکومت خلقین امنیتینی قوروماق مقصدیله دولت املاکینا خور باخانلارا، خصوميله ملی حکومتین محکملنه‌سینه قارشى ٹولکه‌ده اغتشاش سالانلارا قارشى جدی مبارزه آپارماغی فدائی دستهلرینه امر ائدی (۵).

بئله بیر چتین شرایطه فدائیلری واحد مرکزده بیرلشدیرمک ضروریتی قارشیدا دوروردو. ملی حکومتین برنامه‌سینین ۷ - نجی ماده‌سینده قید اولونوردو:

۱ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۳ - نجو دوره، ۱۳۲۴، نمره ۷۹۸.

۲ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۸۴.

۳ - ینه اورادا، نمره ۷۰.

۴ - «شهریورین اون‌ایکیسی»، تبریز، ۱۳۲۵، ص. ۷۸.

۵ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۸۰.

«مختاریتمیزی، ملی مجلسیمیزی و ملی دولتیمیزی قوروماق و اونون گله‌جکینی تامین ائتمک ایچون کندلرده و شهرلرده یارانان فدائی دستهلرینی بیر مرکز اطرافیندا بیرلشدیرمک، ملی خلق قوشونو وجوده کتیرمک و بو قوشونون ینی سلاح ایله تجهیز اولونماسی ایچون جدی تدبیرلر کورمک لازمدیر» (۱). بونون اساسیندا ۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین ۱۲ - ده ملی مجلسین اجلاسیندا خلق قوشونلاری وزیرلیکینین یارانماسی تصدیق اولوندو.

۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین ۱۷ - ده خلق قوشونلارینین سیرالارینی محکم‌لندیرمک مقصدیله کونوللو فدائیلر توپلانماسی حقیقنده خلق قوشونلاری وزیرلیکی طرفیندن اعلان درج اولوندو (۲). فدائیلرین سیرالارینا کونوللولرین قبول ائدیلمه‌سی آشاغیداکی شرطلر اساسیندا اولمالی ایدی:

۱ - کونوللو فدائیلرین ۲۲ - دن آز و ۲۵ - دن چوخ یاشی اولمالی.

۲ - ساغلام اولمالی.

۳ - خلق قوشونونون اساسا ترکیبی آزادلیق یولوندا مبارزه‌یه حاضر اولان فدائیلردن تشکیل اولونور (۳).

ملی حکومتی یاراتماق اوغرونلدا گیزلی صورتده سالا سا ریلیب فدائی دستهلرینده اشتراک ائنه‌لر فرقه‌نین فعال عضولری ایدیه، ایندی کونوللو صورتده خلق قوشونلارینا داخل اولان فدائیلر ده اساس اعتباریله فرقه‌نین عضولری ایدی. ملی حکومتین ساحلی قوه‌لری خلق قوشونلاری آدلانیردیا، لاکن فدائیلر ئوز آدینی ساخلایردی. فدائی دستهلرینین خلق قوشونلاری وزیرلیکینین رهبرلیگی آلتیندا واحد تشکیلاتدا بیرلشدیریلمه‌سی مقصدیله تدبیرلر کورولدو (۴). آذربایجان ملی مجلسی ۱۹۴۵ - نجی ایل ۲۱ دسامبر تاریخلی اجلاسیندا آذربایجان خلق قوشونلارینین تشکیل ائتمک حقیقنده قانون قبول ائتی (۵). خلق قوشونونون یارانماسیله علاقه‌دار مسئله‌لری مذاکره ائتمک ایچون آدفنن مرکزی کمیته‌سی ۱۹۴۶ - نجی ایل ژانویه آیینین ۲۶ - دا ئوزونون ۳ - نجو پلنومونو کچیردی. پلنومون قرارینین ۱۰ - نجو ماده‌سینده قید ائدیله‌دی: «پلنوم آزادلیق دشمنلری طرفیندن کوندن - گونه آرتماقدا اولان خطر و تهیدی نظره آلیب چوخ تز بیر زماندا قوشون تشکیلاتینین منظم‌حالا دوشمه‌سینی، فدائی دستهلرینین تدریجیه رسمی قوشون تشکیلاتینا چوریلمه‌سینی و عمومیتله ساغلام و سلاح کورتورمکه لایق اولان بوتون

۱ - ینه اورادا، نمره ۷۸.

۲ - ینه اورادا، نمره ۸۰.

۳ - ینه اورادا، نمره ۸۴.

۴ - «قیزیل صحیفه‌لر»، تبریز، ۱۳۲۵، ص. ۴۲۴ - ۴۳۵.

۵ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجو دوره، ۱۳۲۶، نمره ۹۷۲.

وطنداشلارین ملی قوشوندا اشتراکینی ملی بیر وظیفه اولاراق تامین ائدیلمه سینی ملی دولتین طلب ائدیر» (۱).

فدائی دستهلرینین واحد تشکیلاتدا بیرلشدیریلمه سی ایله علاقه دار ملی حکومتین ۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۶ - دا کجیریلان اجلاسیندا قید اولونوردو: «ملی دموکراتیک آزادلیقیمیزی ئوز قانی ایله تامین ائتمیش فدائیلریمیزی قهرمانلیق خدمت لرینی آذربایجان خلقی و عزیز وطنیمیز هنج بیر زمان یاددان چیخارمایاجاقدیر... وطنیمیزین گله جگی و خلقیمیزی امنیتینین مدافعه اولونماسی فدائی تشکیلاتینین قورولوشونو منظم حالا سالماغی بیزدن طلب ائدیر» (۲). همین اجلاسدا آشاغیداکیلار قرارا آیینیشدیر:

«۱ - فدائیلردن خصوصی دستهلر آیریلیمیش، تمامیه قوشون نظام - انتظامی ایله سلاح آلتیندا و معین یئرلرده ساخلانماسی حقیقته خلق قوشونلاری وزیرلیکینین وئردیگی برنامه تصدیق ائدیلسین، وطنیمیزین منظم خلق قوشونلاری دوزه له نه قدر امنیتین مدافعه سی و سرحدلرین قورونماسی همین دستهلره تاپشیریلسین.

۲ - خلق قوشونلاری وزیرلیگی ۱۵ کون مدتینده منظم فدائی دستهلرینین داخلی نظامنامه سینی و تعلیم - تربیه قایدالارینی معین ائدیپ حکومتین تصدیقینه وئرسین.

۳ - بوتون فدائی دستهلرینین واحد بیر تشکیلاتدا بیرلشمه سی ایچون یئرلرده فرقه، حکومت و فدائی باشچیلاریندان عبارت کمیسیون یارانیب، فدائی سیرالارینا کونوللولری قبول ائتمک، ملی حکومتین یارانماسیندا اشتراک ائده ن یاشلی و عائله وضعیتینی اونون قوشوندا قالماسینا امکان وئرمه ی فدائیلرین ئوز ساحلاری ایله ائوینه بوراخیلماسی، اونلارین دقیق سیاهیلارینین ساخلانماسینی همین کمیسیون معین ائتمه لیدیر.

۴ - منظم فدائی دستهلرینه و یئرلی امنیت اداره لرینه جلب ائدیلمن فدائیلرین بوتون یاشاما خرجلرینی ملی حکومت ئوز اوزرینه کوتورور. هر بیر فدائیه خلق قوشونلاری وزیرلیکینین قویدوغو قانونا اساسا معین نورم ایله گونده ۳ دمه یمک و استراحت ایچون یئر، یاناچاق و پالتار وئریلمه لیدیر.

۵ - خلق قوشونلاری وزیرلیگی بش کون مدتینده منظم فدائی دستهلرینین مخارج بودجه سینی حکومته تقدیم ائتمه لیدیر.

«آذربایجان ملی حکومتینین باش وزیر

سید جعفر پیشه وری» (۳).

۱ - «آذربایجان روزنامه سی ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۱۴.

۲ - «ارومیه» روزنامه سی، ارومیه، ۱۳۲۴، نمره ۵.

۳ - ینه اورادا.

آیدین مسئله ایدی که، فدائیلرین اوستون قوه سی نتیجه سینده موقتی سوسماغا مجبور اولان مرتجع لر اوزون مدت راحت اوتورمایاجاقلار. بوندان علاوه ایران ارتجاعی و خارجی امپریالیستلرین آذربایجان خلقی علیه نه فتنه لر توره ده - جکله ریده شمه سیز ایدی. بوتله که نه نظره آلاق ملی حکومت یارانان کوندن فدائی دستهلرینی متشکل حالا سالماغی ئوز قارشیسینا وظیفه قویموشدو.

خلق قوشونلارینا کونوللو فدائیلرین چاغیریلماسینی نظره آلاق ملی مجلسین ۶ فوریه ۱۹۴۶ - نجی ایل تاریخلی قراری ایله علاقه دار ملی حکومت فرقه رهبرلریندن بیر چوخو یئرله گوندربیلدی (۱). اونلار یئرلرده یارانان کمیسیون ایله بیرلیکده خلق قوشونون یارانماسی و فدائیلرین واحد بیر مرکزده بیرلشدیریلمه سی ضرورتینی بعضی فدائیلرین ائولرینه بوراخیلماسی سببلرینی خلق کتله لرینه ایضاح ائتمه لی ایدیلر. چونکه یاشلی و کندتصرفاتی ایله مشغول اولان فدائیلرین هامیسینین خلق قوشونوندا قالماسینا هم ملی حکومتین صنعیف اقتصادیاتینی، هم ده اولارین ئوز عائله وضعیتینی امکان وئرمیردی. بونولا برابر خلق قوشونون گنجلرین جلب ائدیلمه سی ضروری ایدی.

ملی حکومتین قارشیسیندا دوران اساس وظیفه الهه ائدیلمیش آزادلیغی ساخلماق، آذربایجانین سرحدلرینی قوروماق و داخلده امنیت یاراتماق ایدی. اونا گوره ده سلاح آلتیندا اولان فدائیلرین بیر حصه سی ملی قوشون تشکیلاتیندا خلق قوشونلاری وزیرلیکینین نظارتی آلتیندا ساخلاندی. فدائیلرین ایکینجی حصه سی ایسه شهرلرین، قصبه لرین امنیتینی قوروماق ایچون نظمه اداره لرینده و ئولکه نین تهلکه سیزلیک ایشلریله مشغول اولان اداره لرده خدمت ائتمک گوندربیلدی. یاشلارینین چوخلوقو ایله علاقه دار اولاراق فدائیلرین بیر حصه سی ده ائولرینه بوراخیلدی. دئمک اولارکه، فدائیلر ایلك آیلاردا خلق قوشونون اساس حصه سینی تشکیل ائدیردیلر. ائولرینه بوراخیلان فدائیلر ایسه ئوز ساحلاری ایله ملی حکومتین چاغیریشینا همیشه حاضر اولمالی ایدیلر.

بو زمان فدائیلری ارزاق، کیشیم و سوراتلا تامین ائتمک ایچون بیر سیرا چتین لیکلر میدانا چیخدی. لاکن آذربایجانین فعله صنعی، خصوصیه تبریز فعله لری بئله بیر چتین وقتده فداکارلیق گوتره رک ملی حکومتین رهبرلیگی آلتیندا باغلانمیش مؤسسه لری ایسه سالیب فدائیلره پالتار، آیاق قابی حاضرلایب جبهه لره گوندردیلر. آذربایجان کندیلری ایسه فدائیلری آذوقه ایله تامین ائدیردیلر. بونلارین نتیجه سینده آز بیر زماندا فدائی دستهلری ساحلی قوشون حالینا دوشوب خلقین الهه ائدیگی نائیلترلی مدافعه ائتمکله باشلادیلار. ۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۲ - دن

۱ - ینه اورادا، نمره ۷.

باشلاباراق آذربایجانین بوتون منطقه لرینده خلق قوشونونا کونوللو فدائی یازماق ایچون میتینگلر کچیریلدی. نتیجه ده اون گون عرضینده خلق قوشونلارینین سیرالارینا کونوللو اولراق داخل اولماق ایچون ۱۵ مین نفر عریضه وئردی (۱). میتینگده چیخیش ائدن بیر قوجا کیشی دئمیشدی: «منیم ۴ اوغلو و اریدیر. من ۴ اوغلو ایله برابر وطنی مدافعه ائتمک ایچون خلق قوشونلارینا داخل اولوب ئوز جانیمیزدان کئچمگه حاضریم» (۲).

۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۳ - ده ارومیه شهرینده ۲۰ میندن آرتیق میتینگ اشتراکچیلاری جوانلارین خلق قوشونلاری سیرالارینا داخل اولماسی باره ده ملی حکومتین قرارینی بویوک سئوینجه قارشیلادیلار. اونلارین آذربایجان ملی حکومتین باش وزیر پشه ورییه کوندردیکلری تلگرافدا دئییلردی: «ملی آزادلیقمیزی و مختاریتمیزی قوروماغا بیز ارومیه ولایتینین بوتون اهالیسی قادینلی، کیشیلی، دین و ملی فرق اولمادان ارمنی، آسوری، کرد و آذری خلقلری واحد بیر قوه اولراق هاسیمیز حاضریم» (۳).

میتینگده آسوری نماینده سی دکتر ملکوم چیخیش ائده رک بئله دئدی: «ملی حکومت آسوری لرین حقوقونو بریا ائتمکله، ناموسلارینی حفظ ائدیپ و اونلارین انکشافی ایچون هر جور شرایط یاراتمیشدیر. من ده اوجا سسله دئییرم که، آسوری ملتی جان و مال ایله ملی حکومتین وارلیغینی قوروماغا حاضریدیر» (۴). اردیبل و اهرده خلق قوشونلارینین یارانماسی مناسبته مارس آیینین اوللرینده میتینگلر کچیریلیمیشدیر (۵). اهرده اولان میتینگده فاطمه ابراهیم قیزی و بئکیم خاسی آدلی قادینلار چیخیش ائتمیشلر. اونلاردان بیری بئله دئمیشدیر: «جوان دولتیمیزی مدافعه ائتمک ایچون ایکی نفر اوغلانلاریمی سلاح کوتورمگه و کونوللو فدائی سیراسینا وئرمگه حاضریم» (۶). میتینگدن سونرا خلق قوشونلاری سیراسینا داخل اولماق ایچون کونوللو اولراق ۵۷۰ نفر عریضه وئرمیشدی (۷). ۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین اوللرینده آستارا، میانه، خامنه و سایر یئرلرده بویوک میتینگلر کچیریلیب خلق قوشونلارینین بارادیلماسینی آلقیشلاماقلا اونون سیرالارینا داخل

۱ - «آزاد ملت» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۴. نمره ۵.

۲ - ینه اورادا.

۳ - «ارومیه» روزنامه سی، ارومیه، ۱۳۲۴. نمره ۱۲.

۴ - ینه اورادا، نمره ۱۲.

۵ - «آزاد ملت» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۴. نمره ۵.

۶ - ینه اورادا.

۷ - ینه اورادا.

اولماق ایچون کئله وی صورتده عریضه لر وئریلردی (۱). قاراداغ ولایتینین زرنکاب کندینین ساکنی ضیائی نجف اوغلی مارس آیینین ۲ - ده کونوللو فدائی قبول ائدن کمسیونون اهرده یئرلشن اداره سینه گئدیپ خواهش ائتمیشدیر: «منیم یددی اوغلو و ار، هاسیینی بو محترم ینی یارانمیش دولتیه قربان وئیریم؛ هاسی لایق اولسا بو ملی وظیفه ده خدمت ائتمگه قبول ائدین» (۲). خلق قوشونلاری سیرالارینا چاغیریش ایله علاقه دار اردیبلده کچیریلن میتینگده اشتراک ائدن ۷۰ یاشلی قوجالار: امام علی علی اوغلو و میرعلی حکیمی کونوللو فدائیلر سیراسینا داخل اولماغی خواهش ائدیبلر. بو زمان میتینگده اشتراک ائدن آدف مرکزی کمیته سینین تبلیغات شمه سی مسئولوزین العابدین قیاسی ئوز چیخیشیندا اونلارین یاشلاریله علاقه دار قانون اساسیندا خلق قوشونلارینا اشتراک ائتمه لرینین ممکن اولمادیغینی بیلدیردیکده، قوجالار بونا جدی اعتراض ائدیبلر (۳). قوجالارین طلبی اساسیندا نهایت، ملی حکومت و فدائی تشکیلاتی اونلارین خواهشینی قبول ائتدی. اردیبل ولایتینین فدائی فرمانده لیگی قوجالارین هر ایکسینی استثناء اولراق خلق قوشونلاری سیراسینا قبول ائتدی. بو زمان آذربایجان قادینلاری دا ملی حکومتی قوروماق ایچون حاضر اولدوقلارینی بیلدیردیبلر. مثال ایچون آذربایجان قادینلاریندان بیری یازیردی: «من قیصر مقدمی آدف - نین ۱۰۵۶۸ نمره لی فرقه بلطینه صاحب اولان بیر عضو کیمی آذربایجانین مختاریتینی قوروماق ایچون وزیرلیکن خواهش ائدیرم اجازه وئردسیز فدائیلر کیمی حربی خدمته مشغول اولوم، سرباز پالتاری گئیپ وطنیمیزین استقلالیتینی مدافعه ائدیم» (۴). همین قادینین عریضه سی ایله علاقه دار باش وزیر پشه وری آشاغیداکی اسری: «خلق قوشونلارینا، خانم قیصر مقدمینی کونوللو خلق قوشونلاری سیراسینا قبول ائدین. بو خانم «بیرینجی کونوللو» افتخاری فدائی آدینا مالک اولور» (۵).

آرتماقدا اولان تهلکه ایله علاقه دار ۱۹۴۶ - نجی ایل مارسین ۲۳ - ده آدف-نین مرکزی کمیته سینین گوستریشینه اساسا بوتون فرقه عضولری، کیشی، قادین، قوجا و جوان هاسی حربی تعلیمات کچه له لی ایدی (۶). حربی تعلیمات بوتون آذربایجاندا حیاتا کچیریلدی. یالنیز تبریز شهرینده بیر آی عرضینده ۲۰۷۴ نفر

۱ - «آزاد ملت» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۴. نمره ۶.

۲ - ینه اورادا، نمره ۷.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴. نمره ۱۵۲.

۴ - ینه اورادا، نمره ۱۲۷.

۵ - ینه اورادا.

۶ - ینه اورادا، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۱۶۸.

کیشی و ۳۰۹ نفر قادین حربی تعلیماتدا اشتراك ائتمیشدیر (۱). ائلهجهده آذربایجانین باشقا شهر و کندلرینده حربی تعلیم کچیریلیدی. مباحنه محلی کمیتهسینین حسابیندا اولان کاغذکنان کورچیک فرقه تشکیلاتیندا بیرهفته عرضینده فرقه نین عضولریندن ۱۵۰۰ نفر کیشی و قادین حربی تعلیمات کچیرمیشدیر که، تعلیمین بیرینجی حصه سینده حربی معلومات دوری، ایکینجی حصه سینده ایسه آتیجیلیق و نشان وورماق دورو باشا چاتدیریلیمیشدیر (۲).

ملی حکومت بیر طرفدن فدائی دستهلرینی و ائحد تشکیلاتدا بیرلشدیریر، منظم خلق قوشونونو یارادیر. دیگر طرفدن آذربایجانین مختلف ولایتلرینده هله ده ملی حکومت تابع اولمایان سلاخلی قئودال و خانلارا قارشی مبارزه نی تشکیل ائدیردی. ملی حکومت قورولاندان سونرا قارداغ محالیندا کندیلرین ائوینی غارت ائدیبتاموسوناتجاولاندن عبداله خان، صمدخان، حسنخان، مصطفی خان و باشقالارینین سلاخلی قوه لری اوزرینه فدائیلرین هجوم بولمالانندی. بیرنجه استقامتده محمد آگونی نین رهبرلیک ائدیگی قارداغ فدائیلرینین و اولنارا کمکه گلیمش مرند فدائیلرینین هجومو نتیجه سینده ۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۱۱ - ده فدائیلر طرفیندن قارداغ خانلارینا باشچیلیق ائدن عبداله خان و اونون ۴۰ نفر سلاخلی دسته سی اسیر آلیندی (۳). خانلارا قارشی ووروشدا ۴ نفر: بشیر، نووی، شیرین دل، ابراهیم آدلی فدائیلر اولدو و خاکلی پور بخشعلی یارانندی (۴). خانلارین فدائیلر طرفیندن یاخالانماسیله علاقه دار قارداغ اهالیسی ئوزلرینین تشکر و راضیقلارینی تلگراف ایله باش وزیر پیشه ورییه و خلق قوشونلاری وزیرلیکینه بیلدیردیله.

ملی حکومت علیینه سلاخلی مبارزه آپارانلارا قارشی آذربایجان ملی مجلسی ریاست هیئتینین ۱۹۴۶ - نجی ایل ۱۶ فوریه تاریخلی تصدیق ائدیگی قانونا اساسا (۵) ۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۲۵ - ده قارداغ خانلارینین صحرائی محکمه بیه وئریلمه سینین بوتون قارداغ ولایتی، خصوصیه کیوان، منجوان، محمد خانلو، کلپیر، دیزمار و مئشه پارا محالارینین زحمتکشلری آقیشلادیلار و اولنلارین آغیر جزالانماسینی ملی حکومتدن خواهش ائدیله. صحرائی محکمه بیرصد خان، حسنخان، رضاقلی خان، موسی خان و طالب خانی ئولوم جزاسینا، باشقالارینین مختلف حبس جزالارینا محکوم ائندی (۶).

۱ - ینه اورادا، نمره ۱۹۶.

۲ - ینه اورادا، نمره ۲۱۰.

۳ - ینه اورادا، نمره ۱۲۴.

۴ - آدف - نین آرخیوی، پاپکا نمره ۲۶، ایش ۲، ص. ۲۰.

۵ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، ۱۳۲۴، نمره ۱۳۱.

۶ - ینه اورادا، نمره ۱۲۵.

ائلهجهده بو زمان «چاردوغلو» محالینین ساین قلعه و هولاسو بخشلری فدائیلر طرفیندن آزاد اولاندان سونرا افشار قئودالی اولان صمدخان افتخاری ملی حکومته قارشی گیزلی صورتده یمین لشکر و باشقا مرتجع خانلار ایله علاقه یارادیب هجوما حاضراشیردی. اولنلارین اساس نقشه سی ساین قلعه یاخینلیغیندا چیغاتی پایینین ساغ ساحلینده یئرلشن داشکسن کندینین خانی اولان کرد حسام لشکر ایله بیرلیکده فدائی دستهلرینی ترکسلاخ ائتمک، افشار محالیندان شاه قوشونلارینین ملی حکومته ضربه وورماسینا شرایط یاراتماق ایدی. لاکن ملی حکومتین کشفیات اورقانلاری همین نقشه دن خبردار اولدولار. ملی حکومتین کوستریشینه اساسا زرنال کبیرینین رهبرلیگی آلتیندا مراغه فدائیلری خانلارین بو نقشه لرینی پوزماق ایچون صمدخان افتخارینین یاشادغی محمودجوق کندینه هجوم ائدیله، صمدخان افتخارینین بوتون آتایلارینین ترکسلاخ ائدیله. صمد افتخاری، علی اشرفخان و یوسف افتخاری توتولوب تبریزه گوندریلدیلر (۱). اولنلار ۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۱۶ - دا صحرائی محکمه بیه وئریلدیلر. صمدخان افتخاری، علی اشرفخان امیرجمغری ئولوم جزاسینا، یوسف افتخاری ۱۵ ایل، باشقالاری ایسه مختلف حبس جزاسینا محکوم ائدیله (۲). ائلهجه ده ۱۹۴۶ - نجی ایلین تقریباً فوریه آییندا سلماسا کرد قئودالی عمرآقانی باشچیلیغی ایله، ماگودا سلیمانلی، کرد قبيله خانلارینین ملی حکومته قارشی باشلانان قیاملاری دا فدائیلرین، خصوصیه تبریز فدائیلرینین فداکارلیغی نتیجه سینده یاتیریلدی و قیاسین باشچیلاری ترکیه بیه قاچدیله.

۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین اوللرینده شاهسئوه خانلاریندان میرغلام خان و حسین آقاخانین سلاخلی دستهلری گرمی قصبه سینده غفلتا هجوم ائدیله اورانی توتدولار. لاکن اردبیل و مشکین فدائیلری گرمی فدائیلرینه کومکه گلدیلر، فدائیلرین تضييقینه دوام گتیره بیلمه یین خانلارین سلاخلی دستهلری قاچماغا مجبور اولوب و فدائیلر دشمندن ۲۳ نفری اسیر آلدیلار. میرغلام منصور، محمودخان سلطانی و غلامخان باشدا اولماقلا اولنلار اردبیله گتیریلدیله. خانلاردان حسین آقاخان، بهریشخان، بالیشخان، رحیمخان، سلطان احمدخان، آوادخان، یونسخان و باشقالاری تهرانا قاچیب ۱۹۴۶ - نجی ایلین آخرلاریندا طالش و خلخال استقامتینده آذربایجانا هجوم ائدن قاچقلارا باشچیلیق ائدیله (۳).

اردبیله گتیریلن شاهسئوه خانلاریندان میرغلامخان، محمودخان و غلامخان صحرائی محکمه بیه وئریلیب، محکمه تین قراری اساسیندا اردبیلده اعدام

۱ - آدف - نین آرخیوی، پاپکا ۲۶، ایش نمره ۳، ص. ۵.

۲ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، ۱۳۲۴، نمره ۱۵۴.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۳ - نجی دوره، ۱۳۳۵، نمره ۹۰۲.

اُتدیلدیلر(۱). خانلارین گرمییه هجومو زمانی آدف-نین بخش کمیته سینین فعال عضولریندن عزت آدلی بیر نفر ئوله وورولموشدو(۲). بونلاردان علاوه فدائیلر ۱۹۴۵ - نجی ایلین دسامبر آییندان باشلایاراق زنجان، هولاسو و ساین قلمه جبهه لرینده ذوالفقاری . یمین لشکر، جمشیدخان اسفندیاری، شجاع لشکر و باشقالارینین ساحلی دسته لری ایله دولت قوشونونون بیرلشمیش قوه لرینه قارشى ووروشوردولار. خصوصیه کردستاندان گری چکلمیش شاه اوردوسونون ۴ - نجو لشگری افشار و خمسه خانلارینا هر جور کمك ائدیردیلر. سروان تیمور بختیاری، ستوان يك سلامی، ستوان دو اردلان، ستوان يك اشرفی، ستوان يك طباطبائی و باشقا شاه افسرلری آذربایجان فدائیلرینه قارشى همین خانلارین ساحلی دسته لرینین مبارزه سینه رهبرلیک ائدیردیلر. خانلارین ساحلی دسته لرینی حربی لوازمات ایله تامین ائتمک ایچون کرمانشاه لشکرینین فرماندهی سرهنگ بایاندور، سرهنگ افشار طوسدا سرحده گوندریلیمشیدیر(۳). بوندان علاوه آذربایجانندان قاچان مرتجعلر و زاندارملار دا همین جبهه لرده فدائیلره قارشى ۲ مین نفردن آرتیق آدلاری چکیلن فتودالارین ساحلی قوه لر یله بیرگه حرکت ائدیردیلر(۴). ۱۹۴۵ - نجی ایلین دسامبر آییندان باشلایاراق یوخاریدا آدلاری قید اولونان خانلارین ساحلی دسته لری و دولت قوشونلارینا قارشى فدائیلرین ووروشماسی گنیشلنیردی.

۱۹۴۶ - نجی ایلین ژانویه آییندا آدفمک - نین قراری اساسیندا زنجان جبهه سینده تهلکه نین آرتماسیله علاقه دار فدائی فرماندهلیکی کوچلندیریلدی. زنجان جبهه سینین فرماندهلیگینه غلام دانشیان، فرمانده لیگین معاونلیگینه یوسف مرتضوی و قرارگاه رئیسلیگینه محمد علی راستین تعیین ائدیلدیلر(۵). همده بیر چوخ جبهه لره آیری - آیری فدائی باشچیلاری معین ائدیلدی(۶).

آذربایجانین باشقا منطقه لریندن زنجان جبهه سینه کمك مقصدیله فدائی دسته لری گوندریلدی. بو زمان فدائیلر ایله دشمن قوه لری آراسیندا گوجلنو ووروشما باشلاندى. بیر چوخ بخشار و کندلر دفعه لرله الدن اله کچدی. خصوصیه فدائیلر سعیدآباد، خاتی کندی و ینگی کنده دشمنه سارسیدجی ضربه ائدیردیلر. بو زمان هم دشمن طرفیندن هم ده فدائیلردن ئولن و یارالانلارین

سایى چوخ آیدی. بئله که، ۱۹۴۶ - نجی ایلین مارس آیینا قدر دشمنین ساحلی قوه لریندن ۵۵ نفر ئولن، ۷۲ نفر یارالانان. و ۲۸۰ نفر اسیر دوشن وار آیدی(۱). فدائیلردن ۲۵ نفر ئولموش و ۴۷ نفر یارالانمیشدی(۲).

دشمنه وورولان ضربه لر نتیجه سینده چوخلو سلاح و خانلار ایله مرکزی دولت آراسیندا اولان گیزلی سکتویلاشمالار و سندلر اله کچیریلیمشیدی(۳).

۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین اولیندن آخیرینا قدر فدائیلر زنجان و افشار خانلارینا، هم ده دولتین ساحلی قوه لرینه قارشى سلطانیه، کرسف، قیدار وسایر جبهه لرده هجوم عملیاتینا کچیب اولنلارا بویوک تلفات وئرملکه، تقریباً ۷۰۰ نفر اسیر آلیب چوخلو سلاح اله کچیردیلر. بونون نتیجه سینده افشار و بزینهرود بخشلری خانلارین ساحلی قوه لریندن تمیزلندی(۴).

۱۹۴۶ - نجی ایل آوریل آیینین ۸ - ده فدائیلر هجوم ائدیپ توزلو، زرین آباد و سایر یئرلری توتماقلا دشمنی بوتون آذربایجان سرحدلریندن چیخاردیلار(۵). ۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین آخیرلاریندا باشلایاراق ۱۹۴۶ - نجی ایل مه آیینین آخیرلارینا قدر زنجان، هولاسو وساین قلمه جبهه لرینده ۲۵۰۰ نفردن آرتیق فدائی دسته لری قزوین ایله همدان آراسینداکی ووروشمالاردا بویوک موفقیتلر قازانیب دشمنی بوتون آذربایجان تورپاقلاریندان قووا بیلدیلر(۶).

فدائیلر جنوبدان همدان، شرقدن قزوین و گیلان سرحدلرینده بوتون اراضیلری ئوز اللرینه آلدیلار. بوزمان همین ولایتلرین زحمتکشلری فدائیلری بویوک روح یوکسکلیکی ایله قارشیلانماغا حاضرلاشیردیلار. بعضی سرحدلرده فدائیلر هجومو دوام ائتدیریب سرحد ایالتلرین زحمتکشلرینه کمك ائتمک ایسته دیلر. لاکن ملی حکومت موجود سرحد داخلمینده آذربایجان خلقینین ملی مختاریتی اوغروندا مبارزه آپاردینی ایچون فدائیلرین سرحددن کنارا هجوم ائتمه لرینه اجازه وئرمدی.

بو غلبه دن قورخویا دوشن تهران حکومتی بیرعه ده یوکسک رتبه لی افسرلری باشدا سرلشکر رزم آرا اولماقلا همدانا گوندردی. همین افسرلر همداندا یئرلشن قوشونون باشچیلاری ایله مشاوره آپاریب، مغلوب اولموش خانلارا کمك ائتمکی قرارا آلدیلار(۷). بو زمان تهرانندان همدانا سرلشکر پورزندین فرماندهلیگی ایله بیر

- ۱ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثر، (۱۷۱ - ۱۷۲).
- ۲ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجو دوره، نمره ۷۹۹.
- ۳ - ینه اورادا، نمره ۲۴۹.
- ۴ - ینه اورادا، ۱۳۲۹، نمره ۲۶۰.
- ۵ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثر، ص. ۱۷۶.
- ۶ - آدف - نین آرخیوی، پاپکا ۲۵، ایش نمره ۲، ص. ۴.
- ۷ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثر، ص. ۱۷۶.

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجو دوره، ۱۳۳۵، نمره ۹۰۲.
- ۲ - آدف-نین آرخیوی، پاپکا ۲۶، ایش نمره ۲، ص. ۱۳.
- ۳ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثر، ص. ۱۶۸.
- ۴ - ینه اورادا، ص. ۱۶۹.
- ۵ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجو دوره، ۱۳۲۹، نمره ۲۴۱.
- ۶ - ینه اورادا، نمره ۲۴۲.

لشکر قوشون گوندریلدی. هم ده کوچری طایفالارین ساحلی قوه لریندن ده استفاده ائتمک امری وئریلدی (۱).

آوریل آیینین آخرلاریندا کردستان فدائیلری طرفیندن شاه قوشونونا سقر. بانه وسایر یئرلرده وورولان ضربه لر، کردستانین شمال حصه لرینین شاه قوشونوندا ن تمایله تمیزلنمسه سی (۲) و آذربایجان فدائیلری طرفیندن زنجان، هولاسو، سایین قلعه و سایر جبهه لرده دولت قوشونونا و خانلارین ساحلی دستلرینه وورولان ضربه لر ایله علاقه دار تهران حکومتی ساحلی مبارزه ده غالب کله بیلمه به چکینی کوروب باشقا جله یه ال آندی. او، دانیشتقلار یولو ایله «مسئله نی حل ائتمگه» چالیشمائی قرارا آلدی. چونکه محاربه نین موقتی دایاندریلماسی امکان وئرهردی که، ایران دولتی ئوزونون داغینیق قوشونلارینی آذربایجان و کردستان سرحدلرینه توپلاسن. بونا گوره ده مرکزی دولت حربی عملیاتی دایاندرماغی و دانیشتقلار یولو ایله مسئله لری حل ائتمگی آذربایجان و کردستان حکومتلرینه تکلیف ائتمدی (۳). مه آیینین ۲۶ - دان ۲۰ - نا قدر باغچه مئشه ده هر اوج ساحلی قوه لرین نماینده لریندن عبارت: مرکزی دولت طرفیندن سرلشکر رزم آرا و سرهنگ اشرفی، آذربایجان طرفین احمد جودت، علیرزاده، ابراهیمی و خلیل آذربادگان، کردستان طرفیندن سرهنگ ۲ عزت عبدالعزیز، سرگرد ابراهیم و سرگرد جعفر کریمی نین اشتراکی ایله دانیشتقلار باشلاندى (۴). دانیشتقلار نتیجه سینده ۸ ماده دن عبارت مقاوله باغلاندى. همین مقاوله اساسیندا سایین قلعه، قیزیل بولاق، صافاخانا، حصار، سانجوت، باغ مئشه، تورکه دره، حمزه قاسم، زاغ و سایر یئرلر سرحد ساییلمالی، همین سرحدلردن ساحلی قوه لر او طرفه کچمه لی و کمسیون یارادیب مسئله حل ائدیلمه لی ایدی (۵).

قید ائتمک لازمدیر که، تهران حکومتی بو سازش نتیجه سینده وقت قازانیب امیرالیستلرین کمگی ایله سرعتله ئوز ساحلی دستلرینی آذربایجان سرحدینه توپلاماغا باشلادی.

آذربایجان و کردستان فدائیلرینین ضربه سی آلتیندا روحدان دوشن دولت افسرلرینی و خانلاری روحلاندرماق مقصدیله اونلارا دولت طرفیندن فخری آدلار وئریلدی. خصوصیه آذربایجاندا ن قاچان خانلارین بیر چوغلارینا سروان، سرگرد

- ۱ - ینه اورادا، ص. ۱۷۷.
- ۲ - ینه اورادا، ص. ۱۸۵.
- ۳ - ینه اورادا، ص. ۱۸۹.
- ۴ - ینه اورادا.
- ۵ - ینه اورادا، ص. ۱۹۶.

رتبه سی، شجاعت نشانی و آذربادگان آدلی مدال وئریلدی (۱). همده آذربایجان یوکسک رتبه لر وئریلدی (۲).

جبهه سینده خانلارین ساحلی قوه لرینه رهبرلیک ائدن شاه قوشونو افسرلرینه زنجان جبهه سینده قزوین ایله همدان آراسیندا تقریباً ۲۵ -ه قدر فدائی پستلاری یارانمیش و همین پستلاردا ۲۵۰۰ - نفر دن آرتیق فدائی ساخلانمیشدی (۳). ایران دولتی ده ذوالفقاری و باشقا مرتجع خانلاری ساحلاندرماقلا اونلاری ینی هجوما حاضر لایمیردی.

بو شرایطه فدائیلر آذربایجانین سرحدلرینی قوروماقلا برابر، اونون داخلینده ده لازمی امنیتین یارادیلماسیندا فعالیت ائتمه لی ایدیلر. بو زمان دشمن سرحدلردن هجوم ائده رکن داخله اولان مرتجع عنصرلرده آذربایجانین شهر و کندلرینده امنیت یوزماغا، ملی حکومتین باشینی قاتیب. اقتصادی چتین لیکلر یاراتماغا چالیشیردی لار. چونکه هله ده یئرلرده کهنه دولت اداره لری قالیردی. ۲۱ آذر حرکتی کهنه دولت ماشینی تمایله سیندیریب آنا بیلگه میشدی. اونو تدریجله سیندیریب آتاق وظیفه سی قارشیدا دوروردو. آذربایجان ملی حکومتی ئولکه نی انکشاف ائتمک و یارانمیش دولتی محکم لندیرمک ایچون دورد اساس مسئله نی حیاتا کچیرمگی ایره لی سورموشدو:

- ۱ - انضباطی اداره اورقانلارینین تشکیل ائدیلمه سی.
- ۲ - اقتصادی مسئله لرین حللی.
- ۳ - معارف و صحیه ایشلرینین قایدایا ساییلماسی.
- ۴ - ملی ساحلی قوه لرین و داخلی تفکله سیزلیک اورقانلارینین یارادیلماسی (۴).

فدائیلر ملی حکومتین ایره لی سوردوگو بوتون تدبیرلرینین حیاتا کچیریلمه سینده مانع اولاییله جک هر بیر چتین لیگی موفقیتله آرادان قالدیریدیلار. اونلارین سعی ایله شهر و کندلرده امنیت یارادیلمیش، اوغورلوق، رشوت خورلوق و باشقا جنایتلر آرادان قالدیریلیمیشدی.

قید ائتمک لازمدیر که، فدائیلر ساحلی قوه دن باشقا بیر نوع تشکیلاتچی قوه ده اولمالی ایدیلر. چونکه اونلارین و خصوصیه فدائی باشچیلارینین اکثری فرقه رهبرلری، اینتالیتمیش فرقه عضولری ایدیلر.

- ۱ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثری، ص. ۱۸۲.
- ۲ - ینه اورادا، ص. ۱۸۱.
- ۳ - آدف-نین آرخیوی، پاپکا ۲۵، ایش نمره ۳، ص. ۱.
- ۴ - ع. قلی یف، گوستریلن اثری، ص. ۸۲.

ب - خلق كتله لرینین فدائیلرله همرايلىگى و اولارلا ياردیمی،
فرقه و ملی حکومتین فدائیلرله قایمىسى

فدائیلر خلقین منافعینی مدافعه ائتدیگی و اونون آزادلیغی یولوندا جانلارینی دستلرینده اشتراك ائدن هر بیر آدم شور پالتاری، آتی و سلاحی ایله حرکاتا قوشولموش ملی حکومتین یارانماسیندا، اونون قورونوب محکملنمسه سینده اشتراك ائتمیشدی. اولرده فدائیلرین اکثریتی عائله لی آدمالار اولموشلار. فدائیلرله یاردیم گوترمک مقصدیله کندلیلر کندتصرفاتی ایله مشغول اولان فدائیلرین تصرفاتلارینی بجزیب، اونون محصولونو توپلایب و اولارین عائله لرینه وئریردی. فدائیلرله کمک بونولا بیتیردی. بوتون خلق اولارلا کمک ائتمک ایچون آیاغا قالغمیشدی. ئولکه نین هر یئریندن فدائیلرله مختلف هدیه لر وئریلیردی. بو بویوک قایغی ایله علاقه دار ۱۹۴۶-نجی ایلین ژانویه آییندا ملی حکومت طرفیندن هدیه لر کمسیونو تشکیل ائدیله. کمسیون فوریه آیین ۱۷-ده کچیردیگی اجلاسیندا آشافیداکى قرارلاری قبول ائتدی:

- ۱ - موجود اولان هدیه لر مقابلنده فدائیلرین احتیاجلاری نظره آیناراق اولارلا لازم اولان شئیلر آلینسن.
- ۲ - وئریلن هدیه لر ایچریسینده اولان آياق قاپیلار، کوینکلیر، جوراپلار، الجکلیر خلق قوشونلاری وزیرلیگینه تحویل وئرلیسن.
- ۳ - وئریلن سیکارلارین آرتیغی ساتیلیب فدائیلرین احتیاجلارینا صرف ائدیلسن (۱).

آذربایجان خلقی طرفیندن فدائیلرله گوندریلن هدیه لر یالنیر ملی حکومت دورونده روزنامه لرده درج اولونان معلوماتا اساسا آشافیداکیلاردان عبارت اولموشدور: یون کوینک ۲۶۰ عدد، یون جوراب تقریباً ۲۶۰۰ جوت، یون الجک ۲۸۰۰ جوت، یون شارف ۱۸۰۰ عدد، آت ۱۲۰ باش، آتیهری ۳۰۴ عدد، یون پالتو ۵۰ عدد، یون پتو ۱۴۰ عدد، پارچا ۳۶۰۰ متر، بشقاب ۴۵۰ عدد، چنگال ۶۳۰ عدد، پادوش ۱۱۰ کیلوگرام، خروم آياق قاپی ۴۵۰ جوت، صابون ۵۰۰-۶۰۰ قالب، بلاش داراغی ۶۰ عدد، میوه باشی ۴ قطعه، یاشایش ایچون بنا، ۴، کشمش ۵۰ پوط، تبریز چوره کچیلری طرفیندن ۹۱۴۴ کیلوگرم چوره ک، ۳۶۰ خروار تاخیل، ۷۹۶۸۲۲ ریال پول هدیه وئرلمیشدی (۲). نظره آلماق لازمدیرکه، روزنامه لرده فدائیلرله وئریلن هدیه لرین آر حصه سی بارده معلومات درج ائدیلمیشدی.

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۳۰.
- ۲ - بورقم ۱۹۴۶ - نجی ایل ژانویه نین ۲۰ - دان دسامرین ۹ - ناکدر «آذربایجان»، «ارومیه»، «جودت» و سایر روزنامه لردن توپلانیب جمعی وئرلیمشدیر.

فدائی و فدائی باشچیلارینین خاطرهلریندن معلوم اولورکه، جبهه لرده ووروشان فدائیلری کندلیلر کونوللو اولاراق هر جهتنن تامین ائدیلمیشلر.

۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین اوللرینده تبریزده یارانمیش قادیلار کلوبو فدائیلرله کمک مقصدیله ۴۰ نفر قادینی پالتار تیکمک ایچون سفربرلیگه آلمیشدی (۱). سراب فرقه تشکیلاتینین تشبسی ایله سراب اهالیسی آذربایجانین سرحدلرینده ووروشان فدائیلرین عائله سینین هر بیرینه یاردیم آدیله ۲۵۰ کیلوگرم بوغدا، ۲۰۰ کیلوگرم شکر، ۲۰۰ گرم چای و سایر وئرلمه سینی تشکیل ائتدی (۲).

۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۲۱ - ده موسی اکبرزاده آدلی بیر نفر سلماسدان مکتوب یازاراق هر آی ئوز معاشینین ۳۰۰ ریالینین فدائیلرله هدیه کیمی قبول اولونماسینی هدیه کمسیونوندا ن خواهش ائدیردی (۳). بارون سومبات آدلی بیر نفر ۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۲۱ - ده فدائیلرین آدینا ۱۰۰ مین ریال پول هدیه کمسیونونا گوندرمیشدی (۴).

دشمنه فارشی مبارزه آپاریب، خلقین امنیتینی قورویان فدائیلرله هدیه اولاراق ایکی نشانلی ئوزلرینین نشان اوزوکلرینی پشه ورینن آدینا گوندیره رک یازیردیلار: «بیزیم گله جک حیاتیمیز آذربایجانین آزادلیغی ایله باغلی اولدوغو ایچون بیزیم بو اوزوکلری ساتیب ئولکه نین مدافعه اولونماسی ایچون خرج ائدیلمه سینی خواهش ائدیریک» (۵). مینلرله آذربایجانلی بئله هدیه لرله فدائیلرله فارشی ئوز صمیمی علاقه لرینی بیلدیریردیلر.

بو زمان «آذربایجان» روزنامه سی خلقین فدائیلرله اولان مناسبتینی ایضاح ائده رک یازیردی: «خلقیمیز فدائیلری چوخ سئوینجه قارشیلاییر. فدائیلر قیام ائتمکله خلقیمیزین ۲۰ - نجی عصره لایق اولان حکومتینی قوروب و ملتیمیزین مقس آرزولارینی حیاتا کچیردیلر. خلقیمیز ایندیکی آزادلیغیمیزی و گله جکده خوشبخت حیاتیمیزی فدائیلرله بورجلو بیامکله بو هدیه لری وئریب اولاردان تقدیر ائدیرلر، اولارلر ئوز سنه لرینین اوستونده بسله دیکلری ایکید جوانلار بو واسطه ایله علاقه گوتتیرلر. بو هدیه لر آذربایجان خلقینین حیات موضعینده بویوک خاطرهلریمیز و افتخارلاریمیز کیمی تاریخ بویو محافظه اولوناجاقدیر...» (۶).

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۱۸۲.
- ۲ - ینه اورادا، نمره ۲۲۱.
- ۳ - ینه اورادا، نمره ۱۶۱.
- ۴ - ینه اورادا، نمره ۱۷۰.
- ۵ - ینه اورادا، نمره ۷۷ (۲۶۶).
- ۶ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۱۲.

ئولكەن بۇتون و وطنپرورلى و ار قوھ ايله فدائىلرە ياردىم كوستىرىدىلر.
حتى قوجا قادينلار كىچە سحرە قدر باتمايىب فدائىلرە يون جوراب، الجك و شارف
توخويوب كوندىرىدىلر.

كنجلىرىن فدائىلرە علاقهسى داھا كنىش ايدى. بونو كوسترمك ايچون بئله
بىر فاكئى قىد ائتمك اولاركه. خمسە ولايتىندە ذوالفقارنىن سلاھلى دستەلرىنە
قارشى ووروشان ميانە و سراب فدائىلرى ووروشما بىر نچە آى دوام ائىدىكى ايچون
ئوز عائللەلرىن خىرسىز ايدىلر. بو زمان ميانە كىمىتەسىن تىشى ايله جوانلار
تشىكىلاتىن بىرقادالارى بارانىر، اونلار فدائىلرىن ياشادىقلارى كندلرە كئدرەك،
اونلار عائلەلرىنە لازم اولان ايشارده كىمك ائدىر، حتى فدائىلرىن تورپاقلارنى
شوملاير و اكىردىلر. فدائى عائللەلرىن مکتوبلارنى خمسەنن اوزاق كندلرىندە
اولان فدائىلرە چاندىرىدىلار (۱). ميانە جوانلارى كوستردىكلرى همىن فدائىلرە
مناسىتلە آدف مركزى كىمىتەسىن تشكر تلگرافىنى آلمىشدىلار (۲). ميانە جوانلارنىن
بو ساحەدە ائىدىكلرى فعالىتە رەبىرلىگىن دوزگون تشكىل ائىدىلمەسى و فدائىلرىن
روحىەسىنە مثبت تاثير ائىن تىبىرلىرىن كورولمەسىنە كورە آدفمك و خلق
قوشونلارى وزيرلىگى طرفىندىن ميانە فرقه تشكىلاتىنا تشكر اعلان ائىدىلمەشى (۳).

فدائىلرە كندلىلرىن بۇتون راحتلىگىنى قوروماقلا، ھەدە بىر چوخ
ساحەلرە كندلىلرە كىمك ائىدىرىلر. ميانە و آبدان «آزاد ملت» روزنامەسىنە
كوندىرىل مکتوبدا خىر وئىلىردى كە، ۱۹۴۶ - نچى ايل ژۇئە آينىن ۱۶ - دا
شكر چىغندى ساحەسىن سوارماق ايچون بىر سوبىدىنن حاضرلانماسى لازم كلىردى.
بوندىن خىر توتان كچمىش ميانە و آب قند كارخانىسىن قىلمەسى، ايندى ايسە
فدائى باشچىسى اولان سرھنگ قلى صبحى ۶۰۰ نفر فدائى ايله بىرلىككە
سوبىدىنن حاضرلانمىش بوندىن كارخانه قىلمەلرىنە كىمكە كلىمىش و بىرگونون
عرضىندە همىن بند فدائىلر طرفىندىن باغلاىب قىلمەلرىن اختيارىنا وئىرىلمەشى (۴).
ملى حكومتىن كوسترىشىلە اھالىنىن وھمىتىنى ياخشىلاشدىزماق.
خصوصىلە اونلارى تاخىل ايله تامين ائتمك و انصافىز آلورىچىلرىن قارشىسىنى
آلماق ايچون آذربايجان بۇتون شەھرىنە ۵۰ - ۶۰ مىن تون تاخىل لازم
اولدوغى حالدا ۸۰ مىن تون تاخىل حاضرلانمىشدى (۵). بو ايشىن حياتا كچىرىلمە -

- ۱ - «آذربايجان» روزنامەسى، ۲ - نچو دورە، ۱۲۲۴، نمرە ۸۰۰.
- ۲ - يىنە اورادا، ۱۲۲۷، نمرە ۱۰۲.
- ۳ - «آذربايجان» روزنامەسى، ۲ - نچى دورە، تىبرىز، ۱۲۲۵، نمرە ۱۶۱.
- ۴ - «آزاد ملت» روزنامەسى، تىبرىز، ۱۲۲۵، نمرە ۶۷.
- ۵ - «آذربايجان» روزنامەسى، ۲ - نچى دورە، تىبرىز، ۱۲۲۵، نمرە ۲۷۲.

سینده فدائىلرىن و فدائى باشچىلارنىن رولو دقتە لايىقتىر. آدف - نىن مركزى
كىمىتەسى طرفىندىن تاخىل يىغىمى ايشىنە كىمك ائتمك ايچون تىمىن اولونان فدائى
باشچىلارنىن بويوك فعالىتى قىد ائىدىلمىشدىر. همىن فدائى باشچىلارنىن سىعى
نتىجەسىندە تاخىلى كىزىتكە و آذربايجاندىن خارچ ائتمكە چالىشان مختەرلىرىن
قارشىسى آلىنماقلا، احتىياق تاخىل توپلانماسى چوخ موفىقتىلە باشا چاتمىشدى كە،
بو دا شەھرىدە چورەگىن بوللاشماسىنا و اوجوزلاشماسىنا سبب اولموشدو.

آدف - نىن قرارى اساسىندا شەھر اھالىسىنى چورەكلە تامين ائتمك ايچون
تاخىل حاضرلىقى ادارەلرى مامورلارنىن تاخىل توپلانمىشى زمانى مقاومتە راست
كلە يىلەچكلرى نظره آلىنماق ۲۰۰ نفر فدائى تاخىل حاضرلىقى ادارەسىن
اختيارىنا وئىرىلمىشدى. اونلار بۇتون آذربايجاندا ۲۲ منطقهدە يارانمىش بو ادارەلرە
كىمك ائىدىرىلر (۱).

حربى عملات منطقهلرىنە باخىن اولان كندلرىن، خصوصىلە تىكاب، سايبىن قلەھ
اطرافىندا اولان كندلرىن محصوللارنىن توپلانمىشىنا فدائىلر ياخىندان كىمك ائىدىرىلر.
ھولاسو كندىنن اھالىسى و خصوصىلە كىچىك جىبەدەھ اولدوغو ايچون اكىندلرى يىغىلمامىش
قالىردى. اونا كورەدە ھولاسودا ژنرال ميلانىانين و سرگرد احمدجودتىن رەبىرلىك
ائىدىكى فدائىلر همىن كندىن تاخىلىنن توپلانمىشىنا كىمك ائىدىلمەسىنى قرارا
آدىلار. ۲۵۰ نفرە قدر فدائى محصول يىغىمىندا ھولاسو كندلىلرىنە كىمك ائىدىب
ھمىن كندىن تاخىلىنى توپلادىلار (۲).

آدف و مىلى حكومت فدائىلرىن بو ساحەدە اولان زھمتىنە يوكسك قىمىت
وئىرىب اونلارا ھر جور قايمى كوستىرىدى. ۱۹۴۶ - نچى ايل ژانويە آينىن ۲۶ - دا
تىبرىز شەھرىندە كچىرىلمىش آدف مركزى كىمىتەسىن ۲ - نچو كنىش پلنومو قرارىنن
۲ - نچى مادەسىندە قىد ائىدىلدى: «فدائى دستەلرىن تشكىلوندە، كندلى، قلە و ياهر
بىر وطنپرور شىخىن كوستردىكلرى استىداد و لياقتىنى خصوصىلە نظردە توتماقلا
بىر بىر، بو ساحەدە فدائىلر كوسترن فرقه ايشچىلرىنە م ك - نىن عمومى اجلاسى
تشكر ائىدىب، اونلاردان قدر دانلىق ائدىر. كنىش پلنوم آذربايجان خلقىنن ازادلىقى
و مىلى حكومتىن قورولماسى اوغروندا مبارزە آپارارن زمان شەھىد اولان فدائىلرىن
عائلەلرى حقىندە جدى تىبىرلر كورولمەسىنى اجرائىتە ھىتىنە تاپشىرىر» (۳).

ملى حكومتىن يارانمىشدا ياخىندان اشتراك ائىن، اونون قورولوب محكم لىنەسى
ساحەسىندە خىدمىتى اولان فدائىلر تاطىف ائتمك ايچون مىلى حكومت

- ۱ - «آذربايجان» روزنامەسى، ۲ - نچى دورە، ۱۲۲۵، نمرە ۷ (۲۹۶).
- ۲ - «آذربايجان» روزنامەسى، ۲ - نچو دورە، ۱۲۴۴، نمرە ۱۵۸۸.
- ۳ - «ارومىه» روزنامەسى، ارومىه، ۱۲۲۴، نمرە ۴.

ئۈزۈنۈن ۱۹۴۶ - نجى ايل ۶ فورىيە تارىخلى اجلاسىدا فدائىلارە مەدال وئىرىلمەسى فكرينى ايرهلى سورودو و ملي حكومتين يارانمىسى گونو مناسبتيله « ۲۱ آذر » مەدالىنىن تاسىس ائىدىلمەسىنى قارار آلدى (۱). همين قارارين اساسىدا ۱۹۴۶ - نجى ايل مارس آيىنىن ۲۱ - دە نوروژ بايرامى مناسبتيله آذربايجان ملي مجلسىنىن بناسىدا بويوك طنطنهلى اجلاس اولدو. همين اجلاسدا ملي حكومتين يارانمىسىدا اشتراك ائىن فدائىلارە و فرقه ايشچىلارينه « ۲۱ آذر » مەدالى وئىرىلدى (۲). سيد جعفر پيشهۋرى ئوز چيخيشلار يىرىندە « ۲۱ آذر » مەدالىنىن وئىرىلمەسىندەن دائىشاراق بئلكە دئىمىشدير: « (۲۱ آذر) مەدالىنى آلان هر بير فامىلىن افتخارى اولاجاقدير. هر بير فامىل اونو ساخلاماقلا افتخار ائىدەجكدير » (۳).

۱۹۴۶ - نجى ايل آوريل آيىنىن ۵ - دە آذربايجانين باش حربى فرماندهلىگى طرفىندەن فدائى دستەلرينين تشكىل ائىدىلمەسىندە، ملي حكومتين قورولماسىدا و داخلى مرتجعلارە قارشى مبارزه لردە بويوك لياقت و باجارقلا فدائى دستەلرينه رهبرليك ائىدىكلرى ايچون ميرزابيع كبرى، غلام دانشيان، جعفر كاويان زئراللىق، قلى صبحى، آرام يزادىكيان، و غلامرضا جاويدان ايسه سرهنگليك درجهسى ايله تلتيف ائىدىلديار (۴).

فدائىلرين آدىنى و شهوتىنى ابدى لشديرمك ايچون آذربايجان مارشى ايله (سرودى) برابر فدائىلر مارشى ترتيب اولوب بوتون مکتبلردە اوخونماغا باشلاندى (۵). شاعر بالاش آذراوغلى فدائىلرە حصر ائىدىكى « فدائىلر مارشى » شعريندە يازيردى:

قارى دشمن قوى ائشيتسىن فدائى دير آديم منيم،
من سهندىن، ساوالانين قوجاغىندا بوى آتميشام،
بيل، قويمارام تالان اولسون ياد اللرده بو وطنيم،
چون بو باغى، بو باغچانى، عمر قويوب ياراتميشام،
بيز اولداردان يارانميشيق، آذربايجان وطنيميز،
دشمنلرله دويوشلرده بركيميشدير قلميميز (۶).

۱۹۴۶ - نجى ايل ژوئن آيىنىن ۲۴ - دە كچيريلن ملي مجلسين اجلاسىنىن قارارى اساسىدا فدائى دستەلرينين يارانمىسىدا، اونون هجوم تاكتيكىنىن حاضر لانيب

- ۱ - « آذربايجان » روزنامهسى، ۲ - نجى دوره، تبريز، ۱۳۲۴، نمره ۱۴۶.
- ۲ - « آزاد ملت » روزنامهسى، تبريز، ۱۳۲۵، نمره ۱۴.
- ۳ - « آذربايجان » روزنامهسى، ۲ - نجى دوره، تبريز، ۱۳۲۵، نمره ۲ (۱۹۱).
- ۴ - ينه اورادا، نمره ۱۶۵.
- ۵ - ينه اورادا، نمره ۱۴۷.
- ۶ - « آذربايجان » روزنامهسى، ۳ - نجى دوره، ۱۳۲۹، نمره ۲۰۲.

حياتا كچيريلمەسىندە و ملي حكومتين قورولماسىدا آدفسىن مەدرى و فدائىلرين باش قىرماندهى كىمى مەم وظيفه لرى ناموسلا حياتا كچيرىپ، ملي حكومتين محكم - لىمەسىندە كى بويوك رولونو نظره آلاق ملي حكومتين باش وزيرى سيد جعفر پيشهۋرى يە فدائىلر آتاسى آدى وئىرىلدى (۱).

۱۹۴۶ - نجى ايل سېتامبر آيىنىن ۲۶ - دا آدفسىن ميانە ولايتى كميتهسى آدفسىن مركزى كميتهسىنە مکتوبلا مراحه ائىدەرك ميانە شهريتندە آچيلان راديو ستانسياسىنىن پيشهۋرىنىن آدىنا آدلانديريلماسىنا اجازه وئىرىلمەسىنى خواهش ائتمىشدى. مکتوبون جوايىندا پيشهۋرى ميانە ولايتى كميتهسىنە بئلكە يازيردى: « سىزىن مە نسبت گوستردىگىنىز صىمى احسانلاردان متشكرم، لاکن خواهش ائىدىم راديو نو « فدائى » آدى ايله آدلانديرىن » (۲). پيشهۋرى سوزونە دوام ائىدەرك دئىيردى: « عزيز يولداشلار، تشكر ائىدىم، مەلە نىزىن آدى « فدائى » اولدوغى كىمى قوى راديو نوزون آدىدا « فدائى » اولسون، چونكە ميانە فدائىلرى حرکاتىمىزىن ايرهلى گىتمەسىندە بىرىنجى سىرالاردا دوران آزادىخواه لاردان اولموشلار » (۳).

آذربايجان خلقىنىن آزادلىغى و بوتون ايراندا دموكراتىك تدبيرلرين حياتا كچيريلمەسى اوغروندا دشمنه قارشى جبهه لردە هلاک اولان فدائىلرين عائله لرينه كمك ائتمك و اونلارین اوشاقلارينا لازىم شرايط ياراتماق ايچون ملي حكومت بىر سىرا تدبيرلر گوردو. آذربايجان ملي مجلسىن رىاست هيئتى ۸ ژوئن ۱۹۴۶ - نجى ايل تارىخلى اجلاسىنىن قارارىندا آذربايجان ملي حكومتىنىن يارانمىسىدا، خلق دشمنلرينه قارشى مبارزه دە شهيد اولان فدائىلرين عائله لرينه و شگست اولان فدائىلرە تقاعد وئىرىلمەسى حقه ده آشاغىداكى مادەلرين حياتا كچيريلمەسىنى لازم بىلدى.

۱ - هلاک اولان فدائىلرين آروادلارينا ۳۰۰ رىال، اوشاقلار يىنىن هر سىنە ۲۰۰ رىال، اونلار يىن حمایه سىندە اولان آنا، آنا، باجى و سايره نىن هر بىرىنە ۲۰۰ رىال وئىرىلمە لىدير، همين تقاعد اوشاقلار بويويوب الى ايش توتانا قدر وئىرىلمە لىدير. شهيد اولان فدائىلرين اوشاقلار يىنى دولت حساينا اوخوتماق لازمدير.

۲ - ملي حكومتين يارانمىسى زمانى، ملي حكومت دورونده دشمنه قارشى ووروشلاردا شگست اولان فدائىلرە عملوك اولراق ۵۰۰ رىال تقاعد وئىرىلسىن، اولنار بوتون نقلیات واسطه لرىندە بولسوز استفاده ائىتىنلر (۴).

۱۹۴۶ - نجى ايل فورىيە آيىنىن ۱۶ - دا ارويه ولايتى كميتهسىنىن كونفرانسى

- ۱ - « شهريورين اون ايگىسى »، تبريز، ۱۳۲۵، ص. ۱۱۸.
- ۲ - « آذربايجان » روزنامهسى، ۲ - نجى دوره، تبريز، ۱۳۲۵، نمره ۲۱ (۳۱۰).
- ۳ - ينه اورادا.
- ۴ - « آزاد ملت » روزنامهسى، تبريز، ۱۳۲۵، نمره ۵۰.

نوز قرارینین ۲ - نجی ماده سینده آذربایجانین آرادلیقی یولوندا فدائیلرین کوستردیگی خدمتلی نظره آرات قید ائتمیشدیر: ۱- «ساحلی فدائی دستلری پاک و مقدس نیت ایله نوز جانلاریندان کچیب ملی حکومتی یاراتماقدا بویوک فداکارلیقلار کوستریبلر». قرارین ۲ - نجو ماده سینده آذربایجان خلقینین آرادلیقی اوغروندا شهید اولان و یاخود علیل اولانلارین عائله لرینه تقاعد و ٲریلمه سی و قالان فدائیلردن گله جکده دولتی و ملی ایشلرده استقاده ائدیلمه سی، خصوصیه خالصه تورپاقلارینین بولونمه سی و صادره اولونان تورپاقلارین کندیلره و ٲریلمه سی زمانی بیرنجی نوبه ده همین تورپاقلاردان فدائیلره و ٲریلمه سی نظرده توتولوردوز (۱). ۱۹۴۶ - نجی ایل مارس آیینین ۱۸ - ده ارومیه اهالیسی شهرین سینما و تئاترلاریندا توبلانمیش بوتون پوللاری ۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین ۱۸ - ده ارومیه نین آزاد ائدیلمه سینده هلاک اولان فدائیلرین عائله لرینه و ٲریلمه سیندی قرارا آلمیشلار (۲).

بنله لیکله معلوم اولورکه، آذربایجان فدائیلری نوز خدمتلی ایله آذربایجان خلقینین درین حرمتینی قازانمیشلار.

ج - آذربایجاندا باشلانان دهو کراتیک حرکاتین ایرانین باشقا ایالتلرینه تاثیر و مرکزی دولته آپاریلان دائیشیقلاردا فدائی مسئله سی

آذربایجاندا باشلانان ملی دموکراتیک حرکاتین تاثیر ایله ایراندا انقلابی مبارزه داها دا گوجلندی. هم ده ایرانین بوتون ایالتلرینده ارتجاع سارسلیب، گری چکلمگه مجبور اولدو. آذربایجان ملی حکومتینین یارانماسینا قدر مرتجع دایره لر سیدضیاعالدینین «اراده ملی» و سرلشگر ارفعین «نهضت ملی» حزبلرینین تشکیل ائتمدیگی ساحلی قولور دستلری واسطه سی ایله بوتون صنایع شهرلرینده حزب توده ایران و ایران همکارلار اتقاقی شوراسینین کلوبلاری داغیدیلیمیش. اولنلارین فعال عضولری حبس ائدیلمیش و ۴۰ - آ قدر مترقی روزنامه رداکسیاسی باغلانمیشدیر.

آذربایجاندا باشلانان حرکات و ملی حکومتین حیانا کچپردیگی تدبیرلر، باخمایارات، ایرانین صنایع مرکزلی اولان آبادان، مسجد سلیمان، آغا جاری، نوشهر، چالوس، اسفهان، تهران و سایر شهرلرده زحمتکشلرین تعطیل و نمایشلری داها دا گوجلنمیشدی. همین تعطیل و نمایشلرده ۱۰۰ مینلره آدام اشتراک ائدیردی (۲).

آذربایجاندا باشلانان حرکات و ملی حکومتین ایره لی سوردوگو تدبیرلر، خصوصیه آذربایجانین سرحد ولایتلرینه داها گوجلو تاثیر ائتدی. اولنلار هر گون فدائی پستلارینا و ملی حکومته مکتوبلا مراجعه ائدیپ اولنلارین دا یاشادیقلاری منطقه لرین آزاد ائدیلمه سینده فدائیلرین کمک ائتمه سیندی خواهش ائدیردیلر. هم ده اولنلار گیزلی صورته ده سلاحلاری یالنیز فدائیلرین سرحدی کچه سیندی گوزله ییردیلرکه، دولت ماسورلارینی ترک سلاح ائتسینلر. آستارا ایله گیلان آراسیندا یئرلشن قاراسو فدائی پستونون باشچی سینا طالش اهالی سیندن بیر مکتوب و ٲریلندی. طالش آغ ساققاللاری طرفیندن امضالانمیش بو مکتوبدا نوز یئرلرینی آزاد ائتمک ایچون فدائیلرین اولنلارا کمک ائتمه سیندی خواهش ائدیردیلر. آستارا کمیته سی همین مکتوب اساسیندا گیلان زحمتکشلرینین خواهشلرینی پیشه وری به چاتدیردی. آستارا فرقه کمیته سینین مکتوبوندا دئییلیردی: «گیلان ایالتینین نصار اهالیسی آدفسنی و ملی حکومتی بویوک روح یوکسکلکی ایله قارشیلادیلار. ۲۱۲۵ نمره لی تلگرافین تعقیبینده هشتپر کندینین جماعتی ۱۶۹ امضاء ایله آذربایجانا قوشولماغی خواهش ائدیبلر» (۱). نصار اهالیسی آذربایجان ایالتینه قوشولمالاری باره سینده باش وزیر پیشه وری به گوندر دیکلری تلگرافدا یازیردی: «بیزی آذربایجاندا باش آغاچ اوزاق اولماق مناسبتیه، نوزوموز آذربایجانلی اول - اول گیلان ایالتینه تابع ائدیبلر. اونا گوره ده عزیز رهبریمیزدن خواهش ائدیریک که، بیزیم آذربایجان ایالتی ترکیبینه اولماغیمیزی قبول ائده سیز» (۲).

گیلانین گرگری محالینین اهالیسی ۲۵ نفرین امضاسیه ملی حکومته تلگراف ایله مراجعه ائتمیشدیر. تلگرافدا دئییلیردی: «بیز جنوبی گرگان رود اهالیسی بیرینجی تلگرافیمیزین تعقیبینه بیله بریریک که، اولکی زماندا بیزیم محال آذربایجانین ترکیبینه ایدی، بیزینه ده ایسته بریریک که، اولکی کیمی آذربایجانین ترکیبینه اولوب آزاد قوشونون حمایه سی آلتیندا آزاد یاشایاق. امید ائدیریک که، بیزیم خواهشیمیزی قبول ائده جکسیر» (۲).

۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۲ - ده گیلانین بیر چوخ بخشلرینین جاده، پیراسر و سکه محلله، سیامکان، مراد روشن، الله بخش، چهارشنبه بازار و بیر چوخ کند و قصبه لرین اهالیسی آستارا فرقه کمیته سی و فدائی پستلاری واسطه سیله آذربایجان ملی حکومتینه و ملی مجلسه عربضلر گوندرمکله، آذربایجان ایله بیرلشمکی خواهش ائدیردیلر.

ملی حکومت همین سرحد منطقه لرین خواهشلرینی قبول ائده رک فوریه

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۲۷.
- ۲ - ینه اورادا، نمره ۹۶.
- ۳ - ینه اورادا، نمره ۱۲۰.

- ۱ - «ارومیه» روزنامه سی، ارومیه، ۱۳۲۴، نمره ۱۰.
- ۲ - ینه اورادا، نمره ۱۵.
- ۳ - روزنامه «ظفر»، تهران، ۱۳۲۵، شماره ۲۰۶.

آیینین آخرلاریندا فدائی دستلرینین شفارودا داخل اولماسینا گوستریش وئردی. شفارود قصبهسی قان توکولمه‌دن آزاد ائدیلدی. شفارودون هله‌لیک اردبیل ولایتینه تابع اولماسی نظرده توتولدو(۱). فدائیلر نصار اهل‌سینین خواهشی ایله نزاری، کرگری، دیناچالی، چهارشنبه‌بازاری توتاراق، بهلوی شهرینین ۱۵ کیلومترلیکینده دایاندیلار(۲). بوندان سونرا فدائیلر هشری آزاد ائدیله. هشر اهل‌سی فدائیلری بویوک شادلیقلا قارشیلادی. بورادا بویوک میتینگ اولدو و میتینگین قراری تبریزه گوندریلدی. بو زمان انزلی شهرینده اولان حزب توده ایرانین نماینده‌لری ایله فدائی باشچیلاری گوروشدولر. آیدین اولدو که، انزلی زاندارم اداره‌سی حزب توده ایرانین انزلی شهرینده اولان کمیته‌سینه مراجعت ائده‌رک بوتون سلاحلاری تحویل وئرمگی بیلدیریمشیدیر(۳). فدائیلر همین یئرلری آزاد ائده‌رک یئرلی اهل‌سینین ساحلی دستلری فدائیلرله بیرلیکده اشتراک ائدیله. بو یئرلری آزاد ائده‌رک آذربایجان فدائیلرینی بوتون گیلان زحمتکشلری آلتیشلادیلار. گیلانین آسلیم کنده ساکنلری باش وزیر پیشه‌ورینین آدینا گوندریکلری تلگرافدایازیدیلار: «بیز آسلیم ساکنلری طالش اهل‌سینین خواهش‌لرینین قبول اولونماسی ایچون آذربایجان ملی حکومتیندن نشکر ائدیپ خواهش ائدیریک. بیرده بو افتخارا نائل ائده‌سیز»(۴). لاکن اولده دئییلدیکی کیمی فدائیلرین موجود ملی سرحددن کنارا چیخماسی حاضرکی شرایطده فرقه‌نین قارشیسیندا دوران تاکتیکه اوغون کلیمردی. شرایطله علاقه‌دار آذربایجان ملی حکومتی فدائیلره آذربایجان سرحدلرینه گری چکلمک امری وئردی.

۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آییندا ۷۰۰ نفره قدر آذربایجان فدائیلی گیلان اراضیسینی ترک ائدیپ، آذربایجان ایله گیلان آراسیندا سرحد اولان قاراسودا ئوز پستلارینی یاراتدیله(۵). بو زمان ملی حکومتین آغراق اصلاحاتینین تاثیر آلتیندا ایرانین بوتون ایالتلرینده حزب توده ایرانین رهبرلیگی آلتیندا گندلی حرکتی ینه ده باشلاندى. ۱۹۴۶ - نجی ایلین اوللرینده گندلی مبارزه‌سینین تضییقی آلتیندا گیلان، اصفهان، یزد، کرمان و سایر ولایتلرده ملکه‌دارین نماینده‌سی ایله کندیلر آراسیندا، کندیلرین سهمینی آرتیرماق حقیقده رضاییق مقابله‌سی اضالاندى(۶) ایران دولتی‌ده دولت تورپاقلارینی کندیلر آراسیندا پایلاماق و ملکه‌دارلارین

حسابینا کندیلرین سهمینی ۱۵ فاض آرتیرماق حقیقده بیانیه صادر ائتدی(۱). ایران کندیلرینین انقلابی مبارزه‌سینه تاثیر ائدن اساس عامللردن آذربایجانین بیر چوخ کندیلری آراسیندا تورپاقلارین بولونمه‌سی، کندیلر ایله ملکه‌دارلار آراسیندا قویولان قانونون کندیلرین خیرینه اولماسی، آذربایجاندا پارانان دموکراتیک قورولوش و امن - امانلیقین برقرار اولماسی ایدی(۲).

آذربایجاندا باشلانان حرکاتین بوتون ایراندا گوجلو تاثیر بوراخاچاغیندان قورخان ارتجاع خلقین تضییقی آلتیندا دولتین ترکیبینه بعضی دکیشیک‌لیک یاراتماق و ینی حیللره ال آتماق ایچون تدبیرلر گوردو. ۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۱۷ - ده احمدقوام السلطنه ئوز کابینه‌سینی مجلسه تقدیم ائتدی(۲). قوام دولتی حیللرله ۱۹۴۶ - نجی ایل آوریل آیینین ۲۲ - ده ۷ ماده‌لیک بیاننامه‌نی اعلان ائتدی که ئوزونو دموکراتیا طرفداری کیمی قلمه وئردی. او، دینچ یوللا آذربایجان ملی حکومتی ایله دانیشیق‌لار آپارماغی و ئولکه ده اولان مترقی قوه‌لره قارشى هجومو دایاندیرماغی ایره‌لی سوردو. قوام ئوزونون «دموکرات» آدلی حزبینی یاراندى(۴). قوام حکومتی موقتی اولسادا بیرنجی نوبده کچیش حکومتلرین مترقی حزبلر علیینه حیانا کچیردیکاری محدودیتلری آرادان قاللیردی. بونولا دا حزب توده ایرانین قغن اولونموش روزنامه‌لرینین یئین نشر اولونما - سینا و حزبین آزاد فعالیتینین کنیش‌لندیریلمه‌سینه امکان یاراندى.

سرلشگر بختیار گوستریکه، قوام دولتی آچیق یوللا و بیرلشمیش ملتلر تشکیلاتی واسطه‌سینه ایراندا و آذربایجاندا باشلانان حرکاتین قارشیسینی آلا بیلمدیگی ایچون بیرچوخ متودلاردان استفاده ائتدی. بونون ایچون حزب توده ایرانین باغلانمیش تشکیلاتلارینین قغن ائدیلمیش روزنامه‌لرینین فعالیت ائتمه‌سینه اجازه وئرمکله قوام دولتی‌نه قارشى آپاریلان مبارزه‌نی معین قدر دایاندیردی(۵). قوام حزب توده ایرانین عضولریندن ۲ نفرینی دولتین ترکیبینه کتیردی(۶). فریدونی هدایت‌اله حکیم‌الهی بیربورژوا یازیچیسی کیمی قوام السلطنه‌نین حیللرینی پرده‌له‌مک ایچون گوستریکه، قوام السلطنه حزب توده ایران و آذربایجان

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۴۲.
- ۲ - آد-نین آرخیوی، پاپکا ۲۶، ایش نمره ۲، ص. ۱.
- ۳ - ینه اورادا، ص. ۲.
- ۴ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۴۲.
- ۵ - آد-نین آرخیوی، پاپکا ۲۶، ایش نمره ۲، ص. ۲.
- ۶ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۳ - نجی دوره، ۱۳۲۲، نمره ۶۹۶.

دموكرات فرقه‌سی ایله بیرلشيب سیدضیاعالدینه قارشى مبارزه آپارماق ایسته‌بیردی (۱) لاکن هامییا معلوم‌دور که قوام خلقین مبارزه‌سینین تضییقی آلتیندا حزب توده ایرانین عضولرینی دولتین ترکیبینه کتیرمیشدی.

آذربایجان ملی حکومتی ایران خلقلرینین منافعى و بوتون ایراندا دموکراتیک تدبیرلرین حیاتا کچیریلمه‌سی مقصدیله قوام دولتینین دانشیقلار بولوبله مسئله‌لری حل ائتمک تکلیفینی قبول ائتدی. بو مناسبتله سیدجعفر پیشه‌وری ئوز چپخیشیندا دئییردی: «انقلابیمیزین بیرینجی مرحله‌سی آذربایجانین آزادلیغی و ارتجاعین الیندن قورتارماسی ایدی. او مقصد حل اولموشدور. ایکینجی مرحله‌سی ایسه، بوتون ایرانین آزادلیغی، او مرحله‌یه‌ده یتیشمیشیک، بودا بوتون ایران زحمتکشلرینین آزادلیغی‌دیر» (۲).

ایران خلقلرینین منافعینی نظرده نوتان آذربایجان و کردستان نماینده‌لری پیشه‌وری‌نین رهبرلیگی آلتیندا ۱۹۴۶ - نجی ایل آوریل آیینین ۲۸ - ده مرکزی دولت ایله دانشیقلار آپارماق ایچون تهراندا داخل اولدولار (۳). آذربایجان نماینده‌لرینی بویوک طنطنه ایله قارشیلایان زحمتکشلره تضییق گوستریلیردی. ایرانین زاندارم اداره‌سینه رهبرلیک ائدن آمریکالی شوارتسکفون گوستریشی اساسیندا آذربایجان نماینده‌لرینی صمیمتله قارشیلایان زحمتکشلره آتش آچیلماسی نتیجه‌سینده ایکی نفر فعله ئولموش و ۷ نفر یارانمیشدی (۴). یونا باخمایاراق تهران زحمتکشلری آذربایجان نماینده‌لرینی ئوزلرینین خلاصکاری کیمی بویوک طنطنه ایله قارشیلادیلار.

آذربایجان ملی حکومتینین نماینده‌لرینین ایران دولتینین دانشیقلار یولو ایله مسئله‌لری حل ائتمک تکلیفینی قبول ائتمه‌سی و دینج یوللا آذربایجانا مختاریت وئريلمه‌سی مقصدیله آپاریلان دانشیقلارین بوجور آلقیشلانماسی ملی حکومتین قورولماسینا بهتان آتان، اونى تجزیه طلب کیمی قلمه وئره‌نلرین فکرینی رد ائتدی.

دانشیقلارین اوزون و مباحثه‌لی اولماسینا باخمایاراق، قوام دولتی ایران خلقینین منافعینه اویغون اولان بعضی قرارلاری قبول ائتمکه مجبور اولدو. بو دانشیقلاردا آذربایجانین ساحلی قوه‌لری باره‌ده جدی مذاکره آپاریلدی. فدائیلار مسئله‌سی عمومیتله دانشیقلارین مرکز مسئله‌لریندن ایدی. آذربایجان نماینده‌لیک هیئتی آذربایجان ساحلی قوه‌لری حقیقته ئوز تکلیفلرینی اساس اعتباریله آشاغیداکى شکلده ایره‌لی سوردو:

- ۱ - فریدونى هدايت‌الحکيم‌الهی، «شهر دموکرات»، تهران، ۱۳۲۶، چاپ دوم، ص. ۱۸.
- ۲ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۴ (۳۰۲).
- ۳ - پسیان نجف‌قلی، گوستریلن اثر، ص. ۲۰۵.
- ۴ - «روزنامه «زهبر»، تهران، ۱۳۲۵، شماره ۷۰۵.

الف - آذربایجاندا اولان خلق قوشونو ایرانین اوچونجو لشگری اولماقلا آذربایجان لشگری آدلانمالی.

ب - آذربایجان قوشونوندا افسرلر آذربایجانلی اولمالی.

ج - ملی حرکاتدا اشتراک ائدن افسرلره وئرلین رتبه‌لر عینی ایله قالمالی.

د - تبریزده ملی حکومت طرفیندن آچیلیمیش حربی مکتب قالمالی.

ه - آذربایجان لشکرینده تعلیمات آذربایجان دیلینده آپاریلمالی.

و - آذربایجاندا اولان قوشونون فرمانده‌لری تعیین اولارکن آذربایجان ایالتی انجمنین فکری اساس گوتورولمه‌لی.

ز - ملی حرکاتدا اشتراک ائدن آدمالارا وئرلن مداللار دولت طرفیندن رسمیتله نانیمالی (۱).

لاکن، بو تکلیفلر اوزره مشاوره ده اشتراک ائدن مرتجع حربی مامورلارین مقاومتی نتیجه‌سینده راضیلیق الله ائدیلمه‌دی. اونون یاراناجاق کسمیون ایله حل اولونماسی فکری ایره‌لی سورولدو (۲).

۱۹۴۶ - نجی ایل ژوئن آیینین ۱۳ - ده بیر آی دوام ائدن دانشیقلاردا مرکزی دولت ایله آذربایجان ملی حکومتی آراسیندا ۱۵ ماده‌لیک مقاوله باغلاندى.

مقاوله تدریجه پیشه‌وری و قوامین سیاسی معاونی مظفر فبروز طرفیندن امضاءلاندى (۳). لاکن فدائی مسئله‌سی حل ائدیلمه‌میش قالدی. یالنیز مقاوله‌نین

۴ - نجو ماده‌سی اساسیندا آذربایجانین ساحلی قوه‌لری و اوللار رهبرلیک ائدن افسرلرین تکلیفینی معین ائتمک ایچون مرکزی دولت ایله آذربایجان نماینده‌لرینین عبارت کسمیون تشکیل اولوب ئوز تکلیفلرینی آذربایجان ایالتی انجمنی‌نین و قوام دولتینین تصدیقینه وئرمه‌لی ایدی.

مقاوله‌نین ۷ - نجی ماده‌سینده فدائیلر حقیقته دئییلیردی: «آذربایجاندا قوشوندان باشقا فدائی آدیله کونوللو صورتده تشکیل اولونموش ساحلی قوه‌لر زاندارم قوه‌لرینه چوریلمه‌لیدیر. فدائی قوه‌لری باشچیلارینین تکلیفینی معین ائتمک ایچون دولتین و آذربایجان ایالتی انجمنی‌نین نماینده‌لرینین عبارت یئرلرده کسمیون تشکیل ائدیلمه‌سی بو مسئله‌نی تزلیکله حل ائتمک باره‌ده یول گوستردجکلر» (۴).

فدائیلرین زاندارم آدیله ساغلانماسینا قارشى آذربایجاندا اعتراضلار باشلاندى. چونکه رضا شاه دورونده و اوندان سونرا زاندارم آدیله مشهور اولان بوتشکیلات خلقله انسانیز رفتار ائتمکله ئوزونه قارشى بویوک نفرت اویاتمیشدی. آذربایجانین

- ۱ - پسیان نجف‌قلی، گوستریلن اثری، ص. ۲۰۸ - ۲۰۹.
- ۲ - ینه اورادا، ص. ۲۲۱.
- ۳ - «آزادمت» روزنامه‌سی، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۵۱.
- ۴ - ینه اورادا.

ملی حکومتی ایسه همین تشکیلاتی تمامیه لئو ائتمیشدی. بیوتون بونلار نظره آلیناراق همین تشکیلات «نگهبانلیق» («گوزه تچی لیک» آدلاندیریلدی. مقاوله اساسیندا آذربایجان نگهبانلیق اداره سینین یارادیلما سینا وفدائیلرین همین نگهبانلیقدا خدمت ائتمه سینه راضیلیق وئریلدی (۱).

ائله جه ده آذربایجان ایالتی انجمنی نوز تکلیفلرینده ایره لی سوردی که بو تشکیلاتا کچمیش زاندارملار داخل اولمالا یدیرلار. عین زماندا آذربایجان ایالتی انجمنی تکلیف ائدیردی که بو تشکیلاتدا ائله بیر قانون یارادیلسین که، خلقین راحت لیک و امن - امانلیغینی پوزانلارا جدی جزا وئریلسین (۲).

قید ائتمک لازمدیر که، ئولکه نین بیر چوخ مترقی روزنامه لری و تشکیلاتلاری زاندارم آدی علمیه نه چیخدی. اونلار پیشنهاد ائدیردیلر که، زاندارم آدی تمامیه کوتورولمکله، همین وظیفه نی، ایرانین آزادلیغی اوغروندا بیویک خدمتی اولان فدائیلر آپارسینلار. بو تشکیلاتین آدی «گارد ملی» آدلاندیریلسین (۳). بو آد شیخ محمد خیابانی حرکتی زمانی آذربایجاندا فدائیلره وئریلن آد ایدی.

آذربایجان انجمنی نین طلبی ایله نهایت، ئولکه نین امنیتینی قورویان تشکیلات زاندارم دگیل، نگهبانلیق آدلاندیریلدی. راضیلیق اساسیندا آذربایجاندا اولان نگهبانلیقدا ۴ مین نفر ساحلی قوه ساخلانمالی ایدی که، بونلار دا فدائیلردن عبارت اولمالی ایدی (۴). عین نگهبانلیق اداره سینه رهبر لیک ائتمک ایچون ایالتی انجمن طرفیندن اوج نفر نامزد وئریلمه لی و ایران دولتی اونلاردان بیرینی تصدیق ائتمه لی ایدی. نگهبانلیق اداره سینین رئیس معاونینی آذربایجان ایالتی انجمنی نوزو تعیین ائتمه لی ایدی (۵). لاکن، ایران دولتی آذربایجان نگهبانلیق اداره سینین رئیس لیکینه ایالتی انجمن طرفیندن تکلیف اولونان ژنرال غلام دانشیانین نامزدلیگینی رد ائتدی. ایران دولتی چالیشیردی که، آذربایجان نگهبانلیق اداره سینین رئیس لیکینه و مهم پستلارا نوز آدمالارینی تعیین ائتسین.

آذربایجان ایالتی انجمنی مقاوله ایله علاقه دار ۱۹۴۶ - نجی ایل ژوئن آیینین ۸ - ده آذربایجان خلق قوشونلاری وزیر ی ژنرال کاروانی خلق قوشونو وزیر لیکیندن آزاد ائدیب، آذربایجان نظمه اداره سینین رئیس تعیین ائتدی (۶). ائله جه ده ژوئیه نین ۱۷ - ده ژنرال غلام دانشیان آذربایجانین نگهبانلیق اداره سینین

رئیس تعیین ائدیلمی (۱). آذربایجان نگهبانلیق تشکیلاتینین خرجینین اوچده ایگی حصه سی مرکزی دولت طرفیندن و اوچده بیر حصه سی آذربایجان ایالتی انجمنی طرفیندن ئوده نیلمه لی ایدی. قالان تجهیزات، نقلیات و سایره خرج لرینی مرکزی دولت ئوده لیلی ایدی (۲).

آذربایجاندا اولان خلق قوشونلاری، ایران اوردوسونون ترکیبینه داخل اولمالی ایدی. آذربایجاندا یئرلشن قوشونون فرماندهی، فرماندهین معاونی و حربی قرارگاه رئیس باره ده راضیلیق الیه ائدیلمیشدی که، بونلارین بیرینی، یعنی قوشون فرماندهی نین معاونینی آذربایجان ایالتی انجمنی تکلیف ائتمه لی و مرکزی دولت ایسه اونو تصدیق ائتمه لی ایدی. بو ایش ایچون آذربایجان ایالتی انجمنی ژنرال محمود پناهیانین نامزدلیگینی وئردی. ایران دولتی اونو آذربایجان قوشونلارینین فرماندهی معاون لیکینه تعیین ائتدی.

بئله لیکله، آذربایجاندا یئرلشن قوشونون فرمانده لیکینه سرلشکر علوی، معاونی ژنرال پناهیان و حربی قرارگاه رئیس وظیفه سینه سرهنگ عیسی هدایت تصدیق ائدیلمی (۳).

آذربایجان ملی حکومتی ایران خلق لرینین منافی نامینه مرکزی دولت ایله باغلانان مقاوله نامه ده بیوتون ماده لرین حیاتا کچیریلمه سینه صداقتلی قالماقلا، بیرچوخ گذشتله گئتدی. آذربایجان ملی حکومتی مرکزی دولت ایله باغلانان مقاوله نین ۳ - نجو ماده سینه اویغون اولاراق ۱۹۴۶ - نجی ایل ژوئن آیینین ۲۴ - ده نوز ایشینی باشا چاتدیریب، ملی مجلس نوزونو آذربایجان ایالتی انجمنی آدلاندیردی (۴). ایران دولتی ایله باغلانان مقاوله نین ۳ - نجو ماده سینده دئییلیردی: «مرکزی حکومت آذربایجان ملی حکومتینی ایالتی انجمن کمی تانیماق و ۱۵ - نجی دوره مجلس تشکیل اولاندان سونرا، اورادا قبول اولونان قانون اوزره (آذربایجان ایالتی انجمنی) تزیلکه ینین سچیله جکدیر (۵).

لاکن امیربالیستلر و داخلی ارتجاع همین مقاوله لرین حیاتا کچیریلیب قانون شکلی آلماسینا مانع اولماق ایچون ۱۵ - نجی مجلس سچکیلرینی یوباندیرماغا چالیشدیلار. اونلار دیگر طرفدن ۱۵ - نجی مجلس سچکیلرینده مترقی حزبارین بیرلشیب اکثریت قازانمالارینا دا مانع اولماق ایسته دیلر. مثلا، مهدی داود آچیق قید ائدیردی که، ۱۵ - نجی مجلس سچکیلرینه او زمان باشلاماق اولاردی که،

۱ - فریدونی هدایت اله حکیم الهی، کوستریان اثری، ص. ۲۱.

۲ - «آزاد ملت» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۷۰.

۳ - روزنامه «رهبر» تهران، ۱۳۲۵، شماره ۷۴۸.

۴ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۶۶ (۲۵۵).

۵ - ینه اورادا.

۶ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۲۴۶.

آذربایجان حرکاتینا سون قویولسون (۱). ایران دولتی مقالیه‌نین باغلانماسیله وقت قازاناراق، بو مدتده آذربایجانین سرحدلرینه قوشون توپلادی. هم ده داخلی و خارجی مرتجملرین قوه‌لرینی بیرلشدیرمک ایچون بیر چوخ تدبیرلر گوردو. ملی حکومتین ایالتی انجمنه چوریلیمه‌سی آذربایجاندا نظام - انتظامین پوزولماسینا، خصوصیه مرکزی دولته آذربایجان آراسیندا سرحدنظارتینین پوزولماسیله علاقه‌داردشمن ئوز جاسوسلاری و تخریب‌اتیجلارینی گیزلی‌سورته آذربایجاندا داخل‌اندیب مرتجملری آیاغا قالدیرماغا امکان تاپدی. بو یوللا مرکزی دولت آذربایجاندا خرابکارلیق تشکیلاتلاری یارادیب و اونلارین واسطه‌سیله جدی ایش آپارماغا باشلادی. بئله‌که، ۱۹۴۶-نجی ایل تقریباً ژوئیه آییندا ارومیه شهرینه گیزلی‌سورته تاجر مصطفی منوچهر، ملکه‌دار پیمایی، دکتر سعیدی، دکتر صولتی، عدلیه وکیللی سمیر، کریم - علی زمانی و باشقالارینین رهبرلیگی آلتیندا «اسلام» آدلی تشکیلات یارانای، همین تشکیلات دین پرده‌سی آلتیندا خوی، ماکو و سلماسدا معین تخریبات ایشلاری ایله مشغول اولوردو (۲).

بو زمان امپریالیستلرده مستقیم فتنه‌کارلیقلارا ال آتدیلار. انگلیس امپریالیستلری ۱۹۴۶ - نجی ایل اوت آیینین اوللرینده خلیج فارسا قوشون چیخاریب حربی گمیلرینی ایران سولارینا داخل ائتدیلر. بو حادثه بوتون شرق ئولکه‌لرینی تشویشه سالدی. اونلار بو فتنه‌کارلیغی ایراندا اولان حادثه‌لرله علاقه‌لندیریدیلر. انگلیستاندا چیخان «دیلمیل» روزنامه‌سی یازیردی: «بو ایش اساساً عراقا یوخ ایرانا عایدیر» (۳).

امپریالیستلر هر واسطه ایله چالیشیردیلار که، مرکزی دولت ایله آذربایجان آراسیندا باغلانان مقالیه پوزولسون. بونون ایچون اونلار گاه خوزستانین ایراندان آیریلما‌سینی ایره‌لی‌سورور و خوزستاندا اغتشاشلار یارادیردیلار. عرب‌لاتحادیه‌سی خوزستانین ایراندان آیریلیب عربلر ایله بیرلشمه‌سینی ایره‌لی‌سوروردولر (۴).

هله مرکزی دولت ایله آذربایجان نماینده‌لری آراسیندا دانیشیق‌لار گندن زمان انگلتره‌نین ایراندکی سفیری له‌روژه تئل ایران حکومتینه رسماً بیلدیریمیشدی که، اگر آذربایجان مسئله‌سینه سون قویولماسا و بونون ایچون لازمی ئولچولر کوتورولمزسه بعضی حادثه‌لر باش وئره‌جک که، سونرا ایران حکومتی پشیمان اولاجاق‌دیر (۵). بو زمان قوامین سعی و یاراتدیغی شرایط نتیجه‌سینده آمریکا

۱ - میدی داودی. گوستریان اثری. ص. ۸۷.

۲ - گرگانی ساعد، گوستریان اثری، ص. ۲۹.

۳ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۲۷۱.

۴ - ینه اورادا، نمره ۱۷ (۳۰۶).

۵ - «برآودا» روزنامه‌سی، ۱۲ ژوئن ۱۹۴۶ - نجی ایل.

امپریالیستلری ایرانین اساس سیاسی و اقتصادی پستلارینی ئوز ایله توپلاییردی آمریکا امپریالیستلری چوخدان ایران نفتینی و اونون ساتیش بازارینی اله کچیرمک ایچون ایراندای مرقی حزب‌لره قارشى هجوم ائتمکله، آذربایجان اوزرینه هجومو تشکیل ائتمکدهده بویوک رول اویناییردی. آیدین مسئله ایدی که، آمریکا امپریالیستلری یاخین و اورتا شرقین زنگین ثروتلرینی اله کچیرمک و سووهت دولتیینه قارشى ایراندان بیر حربی پایگاه کیمی استفاده ائتمک ایشینده، آذربایجاندا قورولموش ملی حکومتین مانع‌چیلیگینه راست گلمه‌لی ایدی. امپریالیستلرین هر واسطه ایله دانیشیق‌لاری پوزولماسینا باخمایاراق، ایرانین مرقی آداسلاری و ائله‌جه‌ده سووهت دولتی تهران حکومتیله آذربایجان آراسیندا بوتون مسئله‌لرین صلح یولو ایله حل اولونماسینا چالیشیردیلار.

۱۹۴۶ - نجی ایل آوریل آیینین ۴ - ده ایرانلا سووهت دولتی آراسیندا باغلانان مقالیه‌ده دئییلیردی: «آذربایجان مسئله‌سی ایرانین داخلی ایشی کیمی صلح یولیه حل اولونمالیدیر. نظرده توتولموش اسلحاتلاری حیاتا کچیردرکن آذربایجان خلقینین منافی نظرده توتولمالیدیر» (۱). بئله‌لیکله، سووهت دولتی ایران خلقلرینین منافی نظره آلیب مسئله‌لرین صلح یولو ایله حل اولونماسی ایچون بوتون اسکانلاردان استفاده ائتدیردی.

قوام السلطنه ئوز حیله‌گر سیاستینی امپریالیستلرین کمکی ایله حیاتا کچیرمک ایچون مجلسین ایشله‌مه‌سینه امکان وئرمه‌دی. آذربایجان ایله باغلانان مقالیه‌نین حیاتا کچیریلیمه‌سینه تاثیر گوستره بیله‌جک مجلسی شاه و قوام دولتی تعطیل ائتدیلر. مجلسین تعطیل اولونماسیله علاقه‌دار ایران دولتی اون‌میلیون دولارلیق حربی لوازمات آلمات باره‌ده آمریکا ایله گیزلی‌سورته مقالیه باغلادی (۲). «ایران دموکرات فرقه‌سینین» رهبرلیگی آلتیندا جنوب، طایفالارینین خاقلاری اولان خسروخان، ناصر طاهری بویئر احمدی، حسینقلی رستم ممسنی، محمد حسینخان و باشقالارینین قوه‌لرینی بیرلشدیردی. ۱۹۴۶ - نجی ایل اوت آییندا جنوب خانلاری هجوم ائدیپ بیر چوخ ژاندارم پستلارینی و شیراز شهرینی توتدولار. انگلیس‌لرین و قوامین گوستریشی اساسیندا شیرازدا یئرلشن ایران قوشونو مقاومت گوسترمه‌دن تسلیم اولدو (۳). اولاً، جنوب خانلارین قیامینی تشکیل ائتمکله امپریالیستلرین و ایران دولتیینین مقصدی آذربایجان ایله باغلانان مقالیه‌نی پوزماق، دیگر طرفدن همین خانلارین سلاخلی قوه‌لری واسطه‌سیله جنوبدا حزب توده ایرانین تشکیلاتلارینی داعینماق و خانلارین بیرلشمیش قوه‌لریندن آذربایجان

۱ - کی استوان حسین، گوستریلن اثری، ص. ۲۱۵.

۲ - ینه اورادا، ص. ۲۸۶.

۳ - اسماعیل نورزاده بو شهری، «اسرار نهضت جنوب» تهران، ص. ۵۰.

و کردستانا قارشی هجومدا استفادہ ائتمک ایدی. بئله لیکلده ناسرخان و خسروخان قشقائی قوام السلطنه به تلگراف و ووروب آذربایجانا قارشی نوز قوه لری ایله ایران قوشونونا کمک ائتمگه حاضر اولوقلارینی بیلدیردیلر.

«خلیج ایران» روزنامه سی ئوزونون ۱۷۸۵-نجی نمره سینده یازیردی که، بوتون جنوب خانلارینی سلاحلاندیران و اونلارا هر جور کمک ائدن انگلیس کونسولو خانلارین بوتون حرکتارینه رهبرلیک ائدیر(۱). بئله لیکلده قوام دولتی یارانان کوندن آذربایجان و کردستان ملی حرکتینا قارشی مبارزه آپارماق، آذربایجان ملی حکومتین اساس سلاحتی قوه لری اولان فدائیلری داغیدیب آرادان قالدیرماق ایچون بوتون امکاملاردان استفاده ائتمیشدیر.

۵ - یارانمیش آذربایجان قیزیلباش خلق قوشونلاری ایله فدائیلرین دشمنه قارشی امکدائیلیقی

قید ائتمک لازمدیر که، یارانمیش ملی حکومتی قورویوب ساخلاماق، آذربایجان اوزرینه هر طرفدن هجومدا حاضرلاشان دشمن قوه لرینی دفع ائتمک یالنیز فدائیلرین قوه سیله ممکن دگیلیدی. بونون ایچون معاصر ساحلاردان استفاده ائده بیله جک کنج لرین حسابینا رسمی خلق قوشونونون یارادیلماسی، ضروریتی میدانا گلیردی. اونا گوره ده ۱۹۴۵ - نجی ایل دسامبر آیینین ۲۱ - ده ملی حکومت طرفیندن رسمی آذربایجان خلق قوشونلاری یارانماسی حقیقته وئرلن قرار مختاش سببلر اوزوندن یالنیز ۱۹۴۶ - نجی ایل فوریه آیینین ۶ - دا حیانا کچیریلگه باشلادی(۲). خلق قوشونلاری وزیرلیکینین امریله علاقه دار فوریه آیینین ۹ - دان مارس آیینین ۲-نه قدر آذربایجانین بوتون ولایتلرینده خلق قوشونوندا خدمته چاغیریش باشا چاندیریلدی(۳).

ینی یارانمیش خلق قوشونلاری آذربایجاندا یاشایان بوتون طبقه و خاقلره منسوب اولان کنج لرین تشکیل ائدیلیمیشدی. اونون سایبی تقریباً ۱۰ سیندن بیر آز آرتیق ایدی(۴). ائده جده فوریه آییندا خلق قوشونونون عالی حربی شوراسی یارادیلدی. همین عالی شورانین هیئتینه آشاغیداکی شخصلر داخل ائدیلدیلر: ژنرال میرزا ربیع کبیری، ژنرال ابوالقاسم عظیمی، ژنرال غلام دانشیان، ژنرال محمود پناهیان، ژنرال جعفر کاویان، ژنرال عبدالرضا آذر، ژنرال محسن میلانیان و ژنرال

۱ - ینه اورادا، ص. ۱۰۰ - ۱۰۲.

۲ - «آزاد ملت» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۴۱.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۴، نمره ۱۲۱.

۴ - پسیان نجفقلی، گوستریان اثری، ص. ۱۴۷ - ۱۴۸.

عابین نوائی، حربی شورانین رئیس ی ژنرال پناهیان تصدیق ائدیله(۱). هم ده خلق قوشونونون مالیه، صحیه، هوا قوه لری، توپخانا وسایر شعبه لرین، برلی حربی دایره لرین، تبریز فرمانده لیکینین، حربی افسرلیک مکتبیین وسایره نین یارادیلماسینی ملی مجلس تصدیق ائدی(۲).

بئله لیکله ده آذربایجاندا ایکی نوع سلاحتی قوه میدانا گلدی. بیری دستهلر حالیندا آذربایجانین داخلی و سرحدلرین امنیتینی قورویان فدائیلر، دیگر ایسه کنج لرین تشکیل ائدیلیمیش رسمی معاصر آذربایجان خلق قوشونلاری ایدی. همین خلق قوشونلارینی معاصر سلاح ایله تانیش ائتمک و اونلارین تعلیمی ایله مشغول اولماق ایچون افسر کادرلارا دا احتیاج میدانا گلدی. بونولا علاقه دار ۱۹۴۶-نجی ایل مارس آیینین ۱۶ - دا تبریز شهرینده آذربایجان حربی مکتبی تاسیس ائدیله(۳). حربی مکتبین بیرینجی دوره سینین مدتی ۴ آی اولماقلا اورادا ۲۵۰ نفر گنج تحصیل الماغا باشلادی. بونلارین هامیسی فرقه نین عضولری ایدی(۴). آذربایجان ملی حکومتی داخلی ایشلر وزیرلیکینین قراری اساسیندا ۱۹۴۶-نجی ایل فوریه آیینین ۲۹ - دا شهرلرین امنیتینی قوروماق ایچون نظمه افسرلری مکتبی آچیلدی. همین مکتبه اساسا گنج فدائیلر جلب ائدیله(۵).

۱۹۴۶ - نجی ایل مه آیینین ۲۰ - ده ۲۰۰ نفر افسر حربی مکتبی بیتیریپ فدائیلره کمک ائتمک ایچون جبهه یه گوندریلدی(۶). جبهه لرده اختصالی افسرلره اولان احتیاج اوزوندن ۴ ایلق کورسو اونلارا ۲ آیدا باشا چاندیردیلر. ینی یارانمیش خلق قوشونلاری دا فدائیلره کمک ائتمک مقصدیله مختلف جبهه لره گوندریلدی.

حربی کادرلارین بو جور سرعتله حاضرلانماسینین سیرانیند بیری دشمنین هجوم تهلاکه سینین گئتدیگجه آرتماسی ایدی. مقوله ایله علاقه دار حربی عملیات بیرنجه آی (مه - اوت) معین قدر ساکت لشمیشدی. بو مدته مرکزی دولت باغلانان مقوله نین هئج بیر ماده سینین حیانا کچیرمه دی، حتی اوت آیینین اوللریندن باشلایاراق زنجان، خلخال، کردستان و باشقا یئرلردن شاهین سلاحتی قوشونلاری آذربایجان سرحدلرینه سوخولماغا جهد ائدی(۷).

۱ - ینه اورادا، ص. ۱۲۸ - ۱۲۹.

۲ - ینه اورادا، ص. ۱۲۹.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۱۵۲.

۴ - ینه اورادا، نمره ۷۰ (۳۶۰).

۵ - ینه اورادا، نمره ۱۲۸.

۶ - ینه اورادا، نمره ۲۰۵.

۷ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۷۲ (۳۶۲).

هله ژوبیه آییندان سرلشکر پورزندین فرماندهلیگی آلتیندا شاه قوشونلاری قزوینه کتیریلدی (۱). همین قوشون بوتون محار سلاح ایله تجهیز ائدیلمیشدی (۲). شاه قوشونلاری سپتامبر آیینین ۲ - ده قزوین - رشت شوشه بولو و زنجان استقامتینده هجوم باشلادیلار. زاکان علیا، نیقویه و یوزباشی چایینی توتدولار (۳). لاکن فدائیلر ایله خلق قوشونلارینین بیرلشمیش دستلرینین گوجلو مقاومتی نتیجه سینده شاه قوشونو گری قایتاریلدی و اونا چوخلو تلفات وئریلدی. بونون نتیجه سینده سپتامبرین ۲۴ - ده شاه قوشونون ۳ - نجو لشکرینین فرماندهلیگی دگیشدیریلیب، سرهنگ هاشمی حسین میرهاشم اوغلو فرمانده تعیین ائدیلدی. همده چوخلو قوشون و حربی لوازمات شاه قوشونونا گوندریلدی (۴). ائله جده کردستان و افشار سرحدلرینده تیکاب و مابین بولاقتا یئرلشن شاه اوردوسو حصه لری تانک، توپ و سایرله ایله سلاحلانیب خزائی، تووه یلی، سورات داغلاریندا یئرلشن فدائی پستلارینا هجوم حاضرلاشیردیلار (۵). تیکابدا یئرلشن شاه قوشونلاری سرهنگ علیقلی مظفرینین فرماندهلیگی آلتیندا، ذوالفقاری و یمین لشکرین سلاحلی دستلری ایله بیرلیکده اوت آیینین آخرلاریندا فدائی پستلارینا هجوم ائتدیلر. سورات داغلارینین بیرنجه دفعه الین - اله کچمه سینده باخمایاراق، دولتین سلاحلی قوه لری فدائی و خلق قوشونلارینین قارشیسیندا دوام کتیره بیلمه یه رک آغیر تلفات وئرمکله گری اوتوردولار (۶). بو حادثه نین باش وئرمه سی سهو اولاراق «آذربایجان» روزنامه سینین ۱۵۸۷ - نجی نمره سینده مه - ژوئن آیلا ریندا قید ائدیلمیشدیر. لاکن مه - ژوئن آیلا ریندا مرکزی دولت ایله آپاریلان دانیشیق لار نتیجه سینده محاربه دایان دیریلیمیشدی. تیکابدا شاه قوشونونا وورولان ضربه ایله علاقه دار شاه قوشونو گری قایتاریلدی. همین هجومون موفقیت سیزلیکله اوغراماسینا گوره شاه اوردوسونون باش قرارگاهی درحال سرهنگ مظفرینین تکاب قوشونونون فرماندهلیگی وظیفه سیندن دگیشدیریب اونون یئرینه سرهنگ اشرفینی تعیین ائتدی (۷). ۱۹۴۶ - نجی ایلین سپتامبر آییندان باشلایاراق آذربایجانین بوتون سرحدلرینده ووروشما ییندن گوجلنمکه باشلادی. وقتیلله ملی حکومت یارانان زمان آذربایجان دان قاچان شاه سئوه، پولادلی، یوردچی و خلخال خانلاری اولان بهریش، سلطان احمدخان،

۱ - پسیان نجفلی. گوستریلن اثری. ص. ۱۷۸.

۲ - ینه اورادا. ص. ۲۲۵.

۳ - ینه اورادا. ص. ۲۲۶.

۴ - ینه اورادا. ص. ۲۲۷.

۵ - «آذربایجان» روزنامه سی. ۲ - نجو دوره. ۱۹۶۵. نمره ۱۵۸۷.

۶ - ینه اورادا.

۷ - «آذربایجان» روزنامه سی. ۲ - نجو دوره. ۱۹۶۵. نمره ۱۵۸۷.

یونس خان، غلام میرزاخان امیراسکندری. ایرج دارائی و باشقالارینین ۵۰۰ نفره قدر سلاحلی دستلری ژاندارم قوه لری ایله بیرلیکده خلخال آستارا استقامتینده آذربایجانا هجوم ائتدیلر (۱).

آستارا - خلخال سرحدینده دشمن قوه لری بیرسیرا فدائی پستلارینین توتا بیلدیلر. بو دا همین پستلاردا فدائیلره باشچیلیق ائدن بعضی آدم لارین سیاسی ساییق سیزلیغی و وقتیلله فدائی سیرالارینا تصادفی اولاراق داخل اولان بعضی شاه سئوه خانلارینین رستم بیگ، بهرام خان اوغلی جعفر آقابنگ، توپانچا خان و باشقالارینین سئولریندن استفاده ائدن قاچاقلار یئرلردن آذربایجانا هجوم ائتمک اسکائی تاپدیلار. بو زمان قاچاقلاردان بیر دسته سی کیزلی صورتده آذربایجانین ایچیریلرینه سوخولاراق داخلی ارتجاعی آباغا قالدیرماغا چالیشیردیلار. فدائیلر ایله قاچاقلار آراسیندا تقریباً اوکتبر آییندا ئول داغ و چوبان پیر داغیندا گوجلو ووروشما باش وئردی. بو ووروشمادا هر ایکی طرفدن بویوک تلفات اولوب ۲۶ نفر فدائی ئولمکله بیر نچه فدائی پستو دشمنین الینه کچدی (۲).

نهایت، سهوه بول وئرن بعضی فدائی باشچیلاری وظیفه لریندن گوتورولوب همین پستلارین فدائی فرماندهلیکینه سرگرد ممی صادقی تعیین ائدیلدی. هم ده بوزمان اساس منم پستلار و خصوصیله سبار (آتلی) فدائیلرین رهبرلیگی باجاریقلی آدم لارا تاپشیریلدی (۳).

۱۹۴۶ - نجی ایل نوامبر آییندان قاچاقلار ایله فدائیلر آراسیندا گوجلو ووروشما اولدو. همین ووروشمادا قاچاقلار بویوک ضربه وورولوب، اوللاری گیلان سرحدلرینه گری قایتارماقتا، قاچاقلارین باشچیلاریندان سلطان احمدخان، یونس خان، عباد خان، اسماعیل خان و سایرله ئولموش و بیر چوخلاری یارالانمیشدی (۴). همده آبی قلعه سی داغلاریندا و ماجولاندا اولان ووروشمالاردا دشمن دن و فدائیلردن ئولن چوخ ایدی. اوللاردان کرد حسن، مدد، حسین آقا، کربلائى حسینین آدلارینی قید ائده بیله ریک (۵). نوامبر آییندا فدائیلر خلخالین انده ییل، شاهرود بخشلرینده اولان خمیس، کولور و ماجولان فدائی پستلاریندا دشمنه بویوک ضربه وورماقتا، دشمنین ژاندارم حصه سینین فرمانده ی تاج بخش یارالاندی، ئوزو و قارداشی اوغلو اسیر آلتندی و بیر چوخ ژاندارم ئولدورولدو. بونون نتیجه سینده قاچاقلار و ژاندارم قوه لری همین پستلاردان تمیزلندی و چوخلو ژاندارم اسیر آلتندی.

۱ - آدف - نین آرخیوی، پاپکا ۱۶، ایش نمره ۱، ص. ۲۶.

۲ - ینه اورادا. ص. ۱۸ - ۲۱.

۳ - ینه اورادا.

۴ - ینه اورادا. ص. ۱۸.

۵ - ینه اورادا. ص. ۱۹.

دشمنه وورولان ضربه ایله علاقه‌دار سید جعفر پیشه‌وری خلخال جبهه‌سینین باش فرماندهی ژنرال آذرین آدینا گوندردیگی تلگرافدا یازیردی: «آدف و آذربایجان خلقی طرفیندن سیزی و سیزین فرماندهلیگینیز آلتیندا خلخالدا ارتجاع دسته‌لرینی تارومار ائتن فدائی قهرمانلارینی تقدیر ائدیریم. آذربایجان خلقینین اوره‌گی سیزینله‌دیر. منیم سلامیمی قهرمان فدائیلره بیتیتمه کینیزی خواهش ائدیریم» (۱).

۱۹۴۶ - نجی ایل دسامبر آیینین اوللرینده قاچاقلار غفلتا هجوم ائدیپ کیسالا پستونو توتولار. آتیشما نتیجه‌سینده فدائیلردن ۱۱ نفری: نمن محالینین یوخاری خنایه کندیندن بهاری میرزا آقا، رمضان نوراله اوغلو، وطنخواه ابراهیم، لطفی مرتضی، مختار عزت اوغلو، اردبیلین قیشلاق کندیندن بهلول رهنمایی، سوسه‌رین کندیندن باقری شهیدی، یعقوب نقی اوغلو، اردبیلین کندیندن اکبری سیغعلی آقاخان اوغلو، قدیمی عباد عزت اوغلو، محسنی مسلم نریمان اوغلو، ئولورولو و بیر نجه نفر ده یارالاندی (۲). لاکن فدائیلر دشمنی کیسالا و آغ بولاق پستلاریندان تمیزله‌یرکن گوجلو ووروشما اولدو. ووروشما نتیجه‌سینده قاچاقلاردان ۳ نفر ئولورولدو، ۱۰ نفر یارالاندی و ۶ نفر اسیر آئندی. یارالانان آداملارین ایچریسینده قاچاقلارا باشچیلیق ائتن بهریش ده وار آیدی. همین ووروشمادا ازردغلی کندیندن حسینعلی و ازدر ادلی ایکی نفر فدائییه گولله دگدی (۳).

دئمک لازمدیرکه. آستارا ایله خلخال آراسیندا تقریباً ۱۵ - ۵ قدر اولان فدائی پستلاریندا ۱۵۰۰ - ۵ قدر فدائی ساخلانیلیردی. بونلارین تقریباً ۵۰۰ نفری همیشه دشمنه قارشى ووروشوردو. بونلاردان ۴۰۰ نفری سیار آتلی فدائیلر آیدی که، بونلار بوتون پستلاردا ووروشوردو (۴). بونلار علاوه تقریباً ۱۲۰۰ نفره قدر خلق قوشونلاری فدائیلر ایله بیرلیکده همین پستلاردا ووروشوردو. بو ساحلی قوه‌لرین باش فرماندهی ژنرال آذر (۵) و فدائی باشچیلاریندان سرهنگ ممی صادقی بایریش فولادی و باشقالاری آیدی. (فید ائتمک لازمدیرکه، ژنرال عبدالرضا آذرین معین انقلابی خدمت‌لرینه باخمایاراق، سلطنت رژیمینه قارشى مبارزه‌نی آخرا قدر دوام ائتدیرمه‌میش. ۱۹۶۸-نجی ایلدن سونرا سیاسی مبارزه‌دن اوزاقلاشمیشدیر). دولتین بیر چوخ ایالت‌لرینین قوشون حسه‌لری آذربایجانین سرحدلرینه توپلانمیشدی. نهرانین اتالی لشکری قزوین لشکریتی تقویت ائدیردی (۶). ایرانین

مرکزی قوشون تیپی و اصفهانین پیاده تیپی آذربایجانا هجوم ائتمک ایچون آذربایجانین سرحدلرینه توپلانمیشدی (۱). رشت لشکری ده قزوین استقامتینده زنجانا هجوم ائتمک ایچون ۴ - نجو کردستان لشکری ایله علاقه‌ده کیریپ، کردستان و آذربایجان سرحدلرینه هجوما حاضرلاشیردی. شاه قوشونو ایله برابر زنجان، افشار، میان‌دوآب و کردستان طرفیندن ذوالفقاری، یمین لشکر، اسلحه‌دارباشی، اسیراشار و باشقالارینین ۵۰۰۰ نفر مکمل ساحلانمیش دسته‌لری و جنوب قبیله باشچیلارینین قاشقای، مکرانلر، عباسیلر و باشقالارینین ساحلی دسته‌لری آذربایجانا هجوم ائتمک ایچون آذربایجانین سرحدلرینه توپلانمیشدی (۲).

مرکزی دولت آباریلان دانشیقلا نتیجه‌سینده وقت قازانیپ آذربایجانین سرحدلرینه قوشون توپلاماقلا برابر، حزب توده ایرانین تشکیلاتلارینا، خصوصیه اونون صنایع مرکز لرینده اولان تشکیلاتلارینا قارشى مبارزه‌نی گوجلندیرمیشدی. مرکزی دولت ایله آذربایجان آراسیندا آباریلان دانشیقلا اساسیندا حربی عملیات دایاندیریلمالی و کردستان سرحدینده شاه قوشونو یئرلشن تیکاب و گوروس پستلاری یوشالیدیپ فدائیلره تحویل وئرلمه‌لی و هم ده مقوله اساسیندا زنجانین امنیتینی قوروماق ایچون فدائیلردن بارانمیش ۳۰۰ نفر نگهبان زنجاندا قالمالی و ذوالفقاری، محمدحسن‌خان و سایر مرتجع خانلارین ساحلی قوه‌لری ترک‌سلاح ائدیلمه‌لی آیدی (۲). لاکن، قوام دولتی نه‌اینکه تیکاب و کوروسو یوشالتمادی، مرتجع خانلاری ترک‌سلاح ائتمه‌دی، عکسینه اونلارین آذربایجانا هجومونو یوخاریدا قید ائدیلمه‌لی کیمی تشکیل ائتدی. قوام حکومتی قاپاقدا دئدیگیمیز کیمی، شاه قوشونونو ساحلاندیرماق مقصدیه آمریکا دولتی ایله کیزلی مقوله باغلامیش و همین مقوله‌نین شرطلری آشاغیدا کیلاردان عبارت اولموشو:

- ۱ - ایران حکومتی قطعی اولاراق حرب توده ایرانا و خصوصیه آذربایجان و کردستان ملی حکومتلرینه قارشى هجوم ائتمه‌لی آیدی.
- ۲ - ینی سچیلجک مجلس نماینده‌لرینین اکثریتی آمریکانین اعتمادینی قازانمیش شخصلر اولمالی آیدی.
- ۳ - ایران حکومتی آمریکادان آلیغی بورجدان و ساحلاردان آمریکا حکومتینین گوندردیگی کمسیونلارین نظارتی و رضایلیغی ایله استفاده ائتمه‌لی آیدی (۴).

همین مقوله‌ایله علاقه‌دار ۱۹۴۶-نجی ایل نوامبر آییندا آمریکا امپریالیستلری

- ۱ - ینه اورادا، ص. ۲۳۴.
- ۲ - پسیان نجف‌قلی، «از سها باد حوتین تا کرانه‌های ارس»، تهران، ۱۳۲۸، ص. ۱۲.
- ۳ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجو دوره، ۳ ژوئن ۱۹۵۰، نمره ۲۶۲.
- ۴ - «پراودا» روزنامه‌سی، ۲ فوریه ۱۹۴۷ - نجی ایل.

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲-نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۷۳ (۳۶۲).
- ۲ - آدف-نین آرخیوی، پاپکا ۲۶، ایش نمره ۱، ص. ۲۵.
- ۳ - ینه اورادا، ص. ۲۴.
- ۴ - ینه اورادا، ص. ۲۶.
- ۵ - «آذربایجان» روزنامه‌سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۷۳ (۳۶۲).
- ۶ - پسیان نجف‌قلی، گوستریان اثری، ص. ۲۳۲.

ایران اوردوسونا ۴۰ عدد ۴ موتورلو بومباردمانچی طیاره وئردی. همین طیاره لرله سلاخلانمیش. بیرنجه لشکر آتلی، پیاده و زرملی قوشون آذربایجان سرحدینه توپلانمیش هجوم وصعیتنده دایانمیشدی(۱)

شاه قوشونلارینین هجومو حاضرلاشماسینا آمریکالی ژنرال قروئو، ژنرال زهدلی، سرهنگ دوموند، ایران آتلی قوشونلارینین سرهنگی قروئو سننز کوب، ایران ژاندارم حصه لرینه شوارتسکف و باشقا آمریکا حربی مشاورلری رهبرلیک ائدیردی(۲). ایراندان آمریکا نین سفیری جورج آلن ایران دولتیته بیلدیرمیشدی: «هر قیمتتیه باشا گلیرسه گلین، آذربایجان مسئله سی حل ائدیلمه لیدیر. سرنیزه کوچیک ده اولسا آذربایجان حرکتی آرادان آپاریلمالی دیر. بو باره ده ایران دولتیته نه کمک لازم گلرسه آمریکا حکومتی هیچ جور مضایقه ائتمه یه جکدیر. عکس تقدیرده آمریکا حکومتی ایرانلا اولان مناسبتینی کسه جکدیر» (۳).

آمریکا امپریالیستلرینین آذربایجان حرکتینا قارشلی کوردوکلری تدبیرلری آمریکانین دولت باشچیلاری بئله اعتراف ائتمیشلر. ۱۹۴۷ - نجی ایل آوریل آیینین ۴-ده آمریکانین پره زیده تئلیگینه نامزد اولان واللس ئوز چیخیشیندا آمریکانین ابرائین داخلی ایشلرینه قاریشماسی حقیقته دنمیشدیر: «...ایران خلقینین سون درجه ده آشغی سویه ده اولان وضعیتینی باخشیشلادیرماق ایشینه کمک ایچون بیر نچه میلیون آمریکا دوللاری بوراخیماسینا نائل اولماق عوضینه آلن. ایران اوردوسونو و سلاخلی قوه لرینی دویوش سورساتی ایله تامین ائتمکدن ئوترو نات - قات آرتیق مبلغ بوراخیماسینا نائل اولموشدور...» (۴).

امپریالیستلرین کمکی ایله ایران قوشونلارینین گئتدیگجه هجوم تهلکه سی آرئیردی. بئله بیر زماندا آذربایجان ایالتی انجمنینین اجرائیه هیئتینی مقوله نین قرارینا اساسا ئوزونون ۱۹۴۶ - نجی ایل ۱۱ نوامبر تاریخلی اجلاسیندا زنجانین فدائیلر طرفیندن بوشالیدیلماسینی قرارا آلدی(۵).

ایالتی انجمنین قراری اساسیندا ۱۹۴۶ - نجی ایل نوامبر آیینین ۱۳ - ده فدائیلر زنجاندان چیخیدیلار (۶). لاکن فدائیلرین زنجاندان چیخماسی منفی نتیجه لر

وئردی. اولاً، شاه قوشونلاری آذربایجانا هجوم ائتمک ایچون بویوک ستراتژی اهمیتی اولان دیمیر و شوسه یولونو اله کچیرمکله آذربایجانین سرحدلرینه کوچلو حربی حصه لر توپلاماغا امکان تاپدییلار. دیگر طرفدن زنجانین بوشالیدیلماسی آذربایجانین سلاخلی قوه لرینه ده منفی تاثیر گوستردی.

آذربایجان فدائیلری زنجانی ترک ائدن کیمی مرکزی دولت قصد ذوالفقارینین دسته لرینی و تهراندا پول ایله توتولموش سلاخلی دسته لری زنجانا بوراخدی. اولار شهرده اولان آدف - نین عضولرینه، فدائی عائله لرینه و مترقی آداملارا قارشلی قاتلی دیوان توتدولار. زنجانا داخل اولان شاه قوشونونون فرماندهی سرهنگ بوساحقی و ژاندارم دسته لری ۴۸ ساعت همین قولور دسته لرین نه ایتکه قارشیمسینی آلمادیلار، حتی قصد اولانلارین وحشی جنایتلرینه کمک ائتدیلر. زنجانین مترقی روحانیلریندن اولان شیخ محمدعلی آلسحق و بیرچوخ فدائی و فدائی عائله لرینی، فرقه عضولرینی ئولورمکله، ۲۰۰ - دن آرتیق فدائی و فرقه عضولرینین ائولرینی یاندیریب غارت ائتدیلر (۱). زنجانین یاخینلیقیندا یئرلشن و اهالیسینین اکثریتی فدائی سیرالریندا اشتراک ائدن دیزه ج، طارم، قارابوشلی و سایر کندلرده داغیلیب یاندیریلدی (۲). مقوله ایله علاقه دار فدائیلردن ۳۰۰ نفر زنجاندا قالیب نگهبان آدیله زنجانین امن امانلیغینی قورومالی ایدی. لاکن زنجانا داخل اولان شاه قوشونلاری و ذوالفقارینین سلاخلی دسته لری همین فدائیلره آتش آچیب اولانلارین بیر عده سینینی ئولوردو، قالاقلاری ایسه حبس ائدیلدی (۳). حالبوکه، ایران دولتی ایله باغلانان مقوله ده آذربایجانین بوتون امنیتینی فدائیلردن تشکیل اولونموش نگهبانلیق اداره سی تامین ائتمه لی ایدی.

زنجان حادثه سی ایله علاقه دار آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده مینلره آدم، ائله جه ده بوتون فدائیلر آذربایجان دموکرات فرقه سینین مرکزی کمیته سینه تلگراف گوندره رک زنجاندا جنایتلر توره ده نلره قارشلی سلاخلی مبارزه آپارماغی طلب ایدیردیلر. لاکن خلقین سلاخلانماسینا اجازه وئریلمه دی.

تقریباً نوامبر آیینین بیرینجی باریسیندا شاهین باشچیلیغی آلتیندا ایراتین باش وزیر، حربی وزیر، باش حربی قرارگاه رئیسینین اشتراکی ایله چوخ کویلی صورتده حربی مشاوره کچیریلدی. بورادا آذربایجان و کردستانا قارشلی سلاخلی هجوم ائتمک مسئله سی مذاکره ائدیلدی. شاه مشاوره ده قید ائندی که، «ایندی اگر آذربایجان آرادان آپارماساق، کله جکده آذربایجان بویوک بیر قوه یه چوریلجک، اونو آرادان آپارماق ممکن اولمایاجاقدیر. اونا کوره ده قوشون بو وظیفه نی حیاتا

۱ - ینه اورادا، نمره ۷۲ (۳۶۱).

۲ - ینه اورادا.

۳ - ینه اورادا.

۱ - پسیان نجفقلی، «مرگ بود باز گشت هم بود»، تهران، چاپ دوم، ۱۳۲۸، ص. ۲۴۲.

۲ - علم عبدالله آمر، «روابط سیاسی ایران و آمریکا از جنگ دوم جهانی»، تهران، ۱۳۲۶، ص. ۷۰.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۳ - نجو دوره، ۱۹۴۹، نمره ۱۸۵.

۴ - ینه اورادا، ۱۹۴۸، نمره ۳۶.

۵ - ینه اورادا، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۶۰ (۳۴۹).

۶ - «آذربایجان» روزنامه سی، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۶۰ (۳۴۹).

کچیریک ایچون بوتون واسطه لری سفر بلیگه آلمالیدیر» (۱).

شاهین گوستریشی اساسیندا آذربایجانا بیرنجه استقامتده هجوم ائدیلمه سی قرارا آئیندی (۲). آذربایجانا هجوم ائدن قوشونلارا شاه ئوزو و باش حربی قرارگاه رهبرلیک ائدیردی. خصوصیله طیاره لرین هجوم ائتمه سینه شخصاً شاه ئوزو رهبرلیک ائدیردی (۳).

پسیان نجفقلی قید ائدی کده، گویا نوامبرین ۲۲-ده شاه قوشونلاری زنجانین بوتون بخشلرینی سلاح گوجو ایله توتا بیلمیشلر. بو دوزگون دگیلمدیر. چونکه یالتی انجمنین قرارا اساسیندا نوامبرین ۱۳-ده فدائیلر زنجانی بوئالت میشدیلر. نوامبر آیینین آخیرلاریندا باشلایاراق ۵۰ میندن آرتیق نفر اولان قوشون، ۵۵ تانک، ۵۰-یه قدر طیاره، ۱۷۴ توپ، ۳ مینه قدر آغیر مسلسل و باشقا سلاحلارا اوج استقامتده آذربایجان اوزرینه هجوم باشلادی.

بیرینجی استقامت، زنجان - میانه - تبریز ایدی. بو ان مهم جبهه ایدی. چونکه شاه قوشونلاری تبریز و میانه نی توتماقلا کردستان و میاندوآب فدائیلرینین آرخاسینا کیمک ایچون امکان تاپیردیلر. ایکینجی استقامت، کردستان جبهه سی ایدی که، تکاب - شاهین دژ - میاندوآب و سایره نی توتوب آذربایجان ایله کردستانین علاقه سیننی کیمک فکرینده ایدیلر. اوچونجو استقامت ایسه - آستارا - خلخال ایدی. همین جبهه ده قوشون مروآباددا خانلارین ساحلی دسته لرله بیرلیشپ خلخال فدائیلرینین میانه فدائیلرله علاقه سیننی کیمک ایسته ییردی (۴).

یوخاریدا قید ائدیلمن دشمن قوه سی قارشیسیندا آذربایجاندا اولان ساحلی قوه لرین سایبی همین گونلرده تقریباً ۱۸ مین نفر ایدی (۵). بونلاردان ۸ مین فدائی (۶) و ۱۰۹۲۱ نفر ینی پارتمیش خلق قوشونلاری ایدی (۷). بونوندا معین حصه سی قوشونا ینی جاغیرلیمیش جوانلار ایدی. هه ده فدائیلرین و سربازلارین ینی محاصر سلاحلار ایله تانیش اولمالاری ایچون وقت چاتمیردی.

قودلر توپ، تانک، طیاره و آغیر مسلسل ایله سلاحلانمیشدی. مرکزی دولت ایله باغلانان مقاله دن سونرا ارتجاع آذربایجانین داخلینده اولان دشمنلری سلاحلانمیش و کیزلی یوللا داخله ساحلی قوه لر کچیرمیشدی.

۱ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثری، ص. ۲۲۹.

۲ - ینه اورادا، ص. ۲۳۰.

۳ - ینه اورادا، ص. ۲۴۰.

۴ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثری، ص. ۲۴۱.

۵ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثری، ص. ۱۴۷ - ۱۴۸.

۶ - ینه اورادا.

۷ - ینه اورادا.

بونلار دولت قوشونو آذربایجانا هجوم ائدن زمان داخله اغتشاش سالمالی و رهبرلری ترور ائتمه لی ایدیلر.

بئله بیر تهلکه لی زماندا آذربایجان ایالتی انجمنین فدائیلرین شاه قوشونونا مقاومت گوسترمه سی حقیقده جبهه لره گوندردیگی امر اساسیندا فدائیلر و خلق قوشونلاری دشمنه قارشى مدافعه موقعی توتوموشولار. بو زمان آذربایجانین جبهه لرینده ساحلی قوه لره آشاغیداکی آداملار باشچیلیق ائدیردی: سیانه جبهه سینده اولان ساحلی قوه لرین باش فرمانده ی ژنرال غلام یحیی دانشیاز، افسرلردن سرهنگ محمود قاضی و باشقا فدائی باشچیلاری، هولاسو - تیکاب و ساین قلعه جبهه سینده ژنرال میرزازبیع کبیری، ژنرال محسن میلانیا، سرهنگ آرام زادیکیان، سقرستیگان تپه جبهه سینده آذربایجان فدائیلری و خلق قوشونلارین باش فرمانده ی ژنرال عظیمی، فدائی باشچیلاریندا سرهنگ قلی صبحی، سرگرد رامیتین و باشقالاری ایدی. خلخال - آستارا جبهه سینده ژنرال عبدالرضا آذر، فدائی باشچیلاریندا سرگرد ممی صادقی و باشقالاری (۱).

ژنرال عظیمی نین باشچیلیغی آلتیندا سقر - تیکان تپه جبهه سینده و وروشان فدائیلر ۱۹۴۶ - نجی ایلین اوکتبر آییندا آذربایجان ایله کردستان آراسیندا باغلانان خوجامیر مقاله سی ایله علاقه دار کرد فدائیلری (بیشمرگه) ایله دشمنه قارشى بیرگه حرکت ائدیردیلر.

دسامبر آیینین ۵-ده شاه قوشونلاری بویوک قوه ایله زنجان طرفیندن هجوم ائدیپ، تزه کندین یاخینلیغیندا اولان رحمین فدائی پستونو عفلتا توتولار. بو ووروشمادا سرهنگ محمود قاضی اسدالهی، فدائی افسری عزیز و ۱۲ نفرده فدائی ئوله ورولدو (۲).

شاه قوشونون هجومونا قارشى آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده زحمتکشلرین گنیش ییغینجاقلاری اولدو. خصوصیله گنجلرین و فدائیلرین ییغینجاقلاری ئوز قطعه نامه لرینده دشمنین وحشی لیگینه قارشى زنجان و باشقا پستلاری مدافعه ائتمک ایچون سلاح ساریاماغا اجازه وئرمگی مرکزی کمیته دن خواهش ائدیردیلر. تبریز فدائیلری مرکزی کمیته نین مددی پیشه وریه یازیردیلار: «ایران ارتجاعینین گوستریشی اساسیندا زنجاندا قانلی جنایتلر توره دنلردن انتقام آلماق ایچون بیزیم زنجان جبهه سینده گئتمه گیمیزه اجازه وئرمه گینیزی خواهش ائدیریک» (۳).

بوتون قطعه نامه لر بو مضموندا ایدی. آذربایجانین ولایتلرینده کچیریلن ییغینجاقلاردا بوتون طبقه لرین طلبی نتیجه سینده، مرکزی دولتین وحشی لیگینه قارشى

۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۳ - نجو دوره، ۱۳۲۶، نمره ۲۲.

۲ - پسیان نجفقلی، گوستریلن اثری، ص. ۲۴۴.

۳ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۳۲۵، نمره ۷۴ (۳۶۲).

مبارزه آبارماق ایچون «بابک» آدلی دویوشجو فدائی دستلری یاراندی و اونون سیرالارینا داوطلب قبول ائتمک ایچون آدف طرفیندن بئله بیر اعلان وئریلدی: «آذربایجانین بویوک ملی قهرمانی «بابک» آدینا دویوشجو دستلرینین سیراسینا فداکار کونولولور لازمدیر. کونولولور دسامبرین ۱ - دن تبریز شهر کمیته سینه مراجعت ائده بیلرلر (۱). بئله لیکله ده اون مینلره کیشی، قادی، خصوصیله گنج اوغلان و قیزلار عریضه وئریب کونولولور سیراسینا داخل اولماغا چالیشیردیلار. بئله بیر شرایطه ابدی که، شاه قوشونلاری آذربایجانا هجوم ائتدیلر.

آذربایجانا داخل اولان شاه قوشونو دسامبر آیینین ۱۲-نه قدر آذربایجانا توتما سینا باخمایاراق قصدا دسامبرین ۲۱-سنه قدر شهرلره، خصوصیله مرتجعلرین ساحلی قوه لری داهایا چوخ اولان شهر و قصبه لره داخل اولمادی. چونکه هله اولن ایران دولتی کیزلی صورتده ساحلی مرتجعلری آذربایجانا گوندرمیش، اونلار همین شهر و قصبه لره انقلابچیلارا دیوان توتماغی نظره آلمیشدی. بئله که، شاه قوشونلاری آذربایجانا توتدوقدا همین ساحلی عنصرلر شهر و قصبه لره فرقه عضولری و فدائیلرین ائولرینی غارت ائتدیلر. ۲۵ مین دن آرتیق آدام ئولوردولر (۲). ایران دولتی بو جنایتلردن یاخاسینی قورتارماق، دنیا اجتماعیتینی آلداتماق مقصدیله اوزمان نشر ائدیلمیش ایرانین مرتجع مطبوعاتی و رادیوسو ثبوت ائتمگه چالیشدی که، گویا آذربایجان خلقی ئوزلری بیر بیرینی قمریر و دولتین بوندان خبری بوخودور، حالبوکه، ایران دولتی آذربایجانا قوشون یئریده رکن ادعا ائدیردی که، گویا باغلانمیش مقالیه اساسا سچکی لره نظارت مقصدیله آذربایجانا قوشون گوندریلیر. لاکن بورادا نظارت عوضینه توردهن قانلی قیرغین شاه و مرتجع حاکم دایره نین اصل جنایتکار سیمالارینی بیرداها آیدین صورتده گوستردی.

مقاومت گوسترمه مک امرینه باخمایاراق کئری چکیلن فدائیلر بویوک قربانلار وئردیلر. شاه قوشونو و مرتجع خانلارین ساحلی قوه لری طرفیندن محاصره یه دوئن فدائیلر مقاومت گوستریب، گولله لری قورتارانا قدر دشمنه تابع اولمادیلار. ۱۸ نفر فدائی باشچیسی اولان شاه سئوهن قیزی سربیه ئوز فدائیلریله شاه قوشونو و مرتجع خانلارین ساحلی قوه لرینه ۵ گون مقاومت گوستردی. لاکن مرتجعلر اونلاری یالتیز حیله ایله توتوب ئولوردولر (۲). بوخاری یامچی کندیندن اولان خفائی حسین آقانی باشچیلیغی آلتیندا یوردجو فدائیلریندن ۱۵ نفر ۲ گون یوردجو خانلارینا قارشى مقاومت گوسترمیش و گولله لری

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، ۱۲۲۵، نمره ۷۲ (۳۶۲).
- ۲ - مارییا ماچاکئی، ایران و باریه، مسکوا، ۱۹۵۹، ص. ۱۷۱.
- ۳ - «آزادلیق یولونون مبارزلری» ۱ - نجی جلد، ۱۹۶۲، مقلمه، ص. ۳.

قورتاردیقدان سونرا مردلیکله ئولموشلر (۱)، ائله جه ده آذربایجانین بوتون محاللاریندا آیری - آیری فدائی دستلری بئله مقاومت گوستریب، شاه و مرتجع خانلارین ساحلی قوه لرینه بویوک تلفات وئریب گولله لری قورتاردیقدان سونرادا صعیفلیک گوسترمه دن مردلیکله ئولمه کی اوستون توتوموشلار. ایران درلتی بئله مقاومت گوسترن فرقه عنسوی فدائیلردن ۷۶۰ نفرینی اعدام ائتمیشدیلر (۲). قید ائتمک لازمدیر که، قوام دولتی و شاه اوردوسو امپریالیستلرین کومگی ایله یالتیز حیله و تزویر یولیه آذربایجان خلقینین ملی دموکراتیک حرکاتینی بوغا بیلدی. ایران ارتجاعی آذربایجان خلقینین ملی دموکراتیک حرکاتینی بوغوشد. لاکن آذربایجاندا باشلانان ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللر حرکاتی و همین حرکاتدا فداکارلیغی ایله شهرت قازانان فدائیلر ایران خلقلرینین گله جک انقلابی مبارزه سینه ئوز مثبت تاثیرینی گوسترمیشدیر. شهید سیز، ایران خلقلرینین آزادلیغی اوغروندا آپاریلان مبارزه ده فدائی آیدینان بوندان سونرادا استفاده ائدیلمه سی مبارزه نین داهایا ثمره لی اولماسی ایچون شرایط یاراداجاقتیر.

ایران خلقلرینین شاهلیق رژیمینه و امپریالیزمه قارشى آپاردیقلاری مبارزه هئچ بیر زمان دایاندیریلما میشدیر. او، خصوصیله ۱۹۷۷ - نجی ایلدن باشلایاراق داهادا گئیش لیمیشدیر. قید ائتمک لازمدیر که، ۱۹۷۹ - نجی ایل فوریه آیینین ۱۲ - ده غلبه ایله نتیجه لیمیش ایران خلقلرینین ضد امپریالیست و خلقی انقلابی کچمیش انقلابلارین دوامی کیمی حساب ائدیلمه لیدیر، سلطنت رژیمینین تمامیه لغو ائدیلمه سی و آمریکا امپریالیزمینین ایراندا کی نشوونو آخیر ضربه لر اندیریلمه سی زمانی شهید اولان ۷۰ مین نفری فدائی آدلاندیرماق اولار. چونکه اونلاردا ایران خلقلرینین دموکراتیک آزادلیقلار ائده ائتمه سی و مستقل ایران یاراتمالاری اوغروندا خوشبخت گله جک یولوندا مبارزه آپارمیش و ئولومو شهامتله قبول ائتمیشلر.

فوتوسپیچیه

۲۰ - نجی عصرین ۳۰ - نجی ایللرینده، یعنی رضا شاه سلطنتینین سون اون ایلینده ایران آغیر وضعیت کچیریدی. رضاشاه حکومتی بین الخاق سیاست ساحه سینده کهنه اربابلاری انگلیس امپریالیستلریندن اوز چویریپ آلمان فاشیزمینه گونو - گونن آرتیق میل گوستریدی. ئولکه نین اقتصادیاتى آلمان اقتصادیاتینا تابع وضعیتده دوردو.

رضا شاه حکومتینین همین سیاستی ئولکه داخیلینده کی قاتی ارتجاع سیاستی ایله بیرلشیر و ئوز تاثیرینی ان چوخ سووه ت انفاقی ایله هم سرحد اولان شمال

- ۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، ۱۲۴۸، نمره ۱۸۰۱.
- ۲ - م. س. ایوانوو، گوستریلن اثری، ص. ۱۲۶.

ولایتلرینده. خصوصیه آذربایجاندا گوستریردی. بو زمان آذربایجان خلقی اوجقات آغیر ظلم آلتیندا یاشاییر و ئوز ملی حقوقونو، آزادلیغینی الده ائتمک ایچون مناسب زمان و فرصت گوزله بیردی.

نظره آلماق لازمدير که، رضا شاه حکومتین صنایع لشدیرمه سیاستی هچده آذربایجانا تطبیق ائدیلمیر عکسینه آذربایجان سرمایه دارلارینی ایرانین مرکزی ولایتلرینده سرمایه قویماغا تشویق ائدیردی. خارجی تجارتین اساس حمه سی نین ئولکه نین جنوبونا، دنیز یوللارینا یونانلیلمه سی نتیجه سینده آذربایجاندا اقتصادی فعالیت سونوک حالا دوشموش. ایش سیزلیک آرتمیش، ۱۹۳۰ - نجو ایللرین اورتالارینا قدر ترانس ایران دمیبولوندا ایشلین و سونرا ایسه اونون قورتارماسی ایله ایش سیزقالان اون مینلرله آذربایجانلی ئوز آنا یوردونا قایتماغا امکان تاپمیردی. آذربایجان شهرلرینده ایش سیزلیک و دوزولمز وضعیت یارانیردی. عین زماندا آذربایجاندا فاشیست آلمانین جالسولوق شبکه سی گونی - گوندن کنیشله نیر، ایرانی بوتونلوقه مستملکه وضعیتینه سالماق، سووهت اتقاقین جنوب سرحدلرینده، خصوصیه آذربایجاندا قتنه - فساد توره تمک مقصدیه آذربایجانین مختلف ناحیه لرینده حربی لوازمات ذخیره لری یارادیلیردی. رضا شاه حکومتی آلمان فاشیستلری ایله بیرلیکده آذربایجانلی قانلی محاربه لر میدانینا چوریمکه حاضرلاشیردی.

آذربایجان خلقی بین الخلق امپریالیزم، بیرینجی نوبه ده آلمان فاشیزمینین استیلاجیلیق، قتنه کارلیق سیاستینی، ایرانین ملی منافعینه ضد اولان رضا شاه حکومتی و اونلارلا بیرلیکده آذربایجانین بیثلی مرتجع قشودالاری و کاپیتالیستلری طرفیندن پریدیلن ظلمو ئوز حیاتیندا بوتون آبدینلمقلا حس ائدیور. اونا قارشلی کیزلی ویا آچیق یوللارلا مبارزه آپاریردی.

ایکینجی دنیا محاربه سینین باشلانماسی، بو محاربه ایله علاقه دار دنیا وضعیتینه گوزله نیلن دگیشیک لیکلر آذربایجان خلقینی، اونون قاباقچیل نماینده لرینی دریندن دوشوندوروردو. اونلار خلقین ملی حقوقلارینین، اجتماعی ایره لپله مه سینین تاسین ائدیلمه سی یولوندا دائم چالیشیر و اسکانلار آختاریردیلار.

دنیا امپریالیزمینین ان بیرتیجی دسته سی اولان فاشیست آلمانینین دنیادا بیرینجی سو بالیست ئولکه سینه - سووهت اتقاقینا هجومو پراکتیکی اولاراق گوستردی که، خلقلرین ملی آزادلیغینین یولو، یالنیز باشدا سووهت اتقاقی اولماقلا دنیا مترقی قوه لرینین قارا آلمان فاشیزمی اوزرینده قطعی غلبه سیله آچیلما بیلر. ۱۹۴۱ - نجی ایلین اوت آییندا ۱۹۲۱ - نجی ایل تاریخلی ایران - سووهت مقاله سی اساسیندا ایرانی هیتلر آلمانین استیلاسی ته لکه سیندن خلاص ائتمک مقصدیه سووهت اوردوسو و اونونلا متفق اولان قوه لرین ایرانا داخل اولماسی نتیجه سینده رضا شاه دیکتاتوراسینین دوریلمه سی ایراندا مترقی قوه لرین فعالیت

ائتمه سینه، ائله جه ده ایران داخلمنده مظلوم خلقلرین ئوز حقوقونو الده ائتمک اوغروندا مبارزه آپارماسینا الویریشلی شرایط یاراتدی.

۱۹۴۱ - نجی ایلدن سونرا آذربایجاندا مختلف سیاسی جمعیتلر تشکیل ائدیلمیر و بونلار جمعیتین داخلی ضدیتلریندن دوغان معین اجتماعی - سیاسی مسئله لری آذربایجان خلقینین خیرینه حل ائتمک اوغروندا مبارزه آپاریرلار. همین جمعیتلرین یارانماسی، اونلارین زحمتکشلر آراسیندا آپاریدی ایش آذربایجان خلقینین انقلابی مبارزه سینه، ملی و دموکراتیک حقوقلار و ایرانین استقلالیتی اوغروندا آپاریلان مبارزه یه گوجلو تاثیر گوستریردی. قید ائتمک لازمدير که، ۱۹۴۱ - نجی ایلین ایکینجی یاریسیندا «جمعیت آذربایجان»، ۱۹۴۲ - ۱۹۴۴ - نجو ایللرده «مد فاشیست»، «زحمتکشان»، «دوست شوروی»، «جهه آزادی»، «کانون دموکراسی» وسایر جمعیتلرین، خصوصیه ۱۹۴۴ - نجو ایلدن واحد بیر تشکیلات اولان آذربایجان همکارلار اتقاقی آذربایجان زحمتکشلرینین، هم ده آذربایجانین بوتون مترقی آدمالارینین انقلابی مبارزه یه قوشولماسیندا آز رولو اولماسیدیر.

۱۹۴۱ - نجی ایلین سبتمبر آییندا یارانمیش حزب توده ایران ایران زحمتکشلرینین انقلابی شعور سويه سینین یوکسلمه سینده، اونلارین واحد جبهه ده مبارزه آپارمالاریندا رهبرلیک مسئله سینده حل ائدیجی رول اوینامیشدیر. ایران فعله صغینین حربی اولان حزب توده ایرانین ئولکه ده و خصوصا آذربایجاندا نفوذ آرتیر، فعالیت دایره سی کیشلنیر و اونون مبارزه متودلارینین داها دوزگون، داها تاثیرلی اولماسی مبارزه پروسسینده ئوزونو گوستریردی. بو دور تخمینا ۱۹۴۲ - نجی ایلین اوللریندن ۱۹۴۵ - نجی ایلین اورتالارینا قدر دوام ائدیر و دئمک اولارکه، ایرانین استقلالیتنی، اراضی بوتولوگونو و بونونلا بیرلیکده آذربایجان خلقینین ملی حقوقلارینی تامین ائتمک مبارزه سینده آذربایجان خلقینین مرتجع مرکزی حکومتله بلا واسطه قارشلی قارشیا گلمه سی گونلرینه قدر اولان مدتی احاطه ائدیر. بوتون بو مدت عرضینده ایران ارتجاعی ئولکه ده بوتون مترقی قوه لر، بیرینجی نوبه ده آذربایجان خلقی علیه نه مختلف یوللارلا مبارزه آپاریر، حکومت اورقانلاری واسطه سیله آذربایجان خلقینین مبارزه سینین بوغماغا چالیشیر و بوتون واسطه لرله آذربایجاندا ئوز موقعینی قوروماغا جان آتیردی.

ایکینجی دنیا محاربه سینین سووهت خلقینین جهانشمول، تاریخی غلبه سی ایله قورتارماسی امپریالیزمین ان بیرتیجی دسته سی اولان آلمان فاشیزمینین دارماداغین ائدیلمه سی، امپریالیزمین مستملکه چیلک سیاستینه ضربه وورماقلا، مستملکه و آسیلی ئولکه لرده ملی - آزادلیق حرکتینا ینی قوه آشیلا دی، ائله جه ده آذربایجان خلقی و اونون باخین قوشوسو اولان کرد خلقینی آزادلیق مبارزه سینه روحلاندردی. عین زماندا ایران ارتجاعی محاربه نین قورتارماسی و خارجی اوردولارین

ایراندان چپخماسینین یاخینلاشماسی ایله علاقه دار ئولکه داخلینده عکس هجوما کچمک، محاربه ایللریندن ایران خلقلرینین، بیرینجی نوبده آذربایجان خلقینین اله ائتدیگی موفقیتلری پوچا چپخارماغا جان آتیردی. او، آذربایجاندا مرتجع ملکه دارلاری سلاخلاندیریر و دیکتاتورلوق رژیمینی برپا ائتمک ایچون حاضرلیق آپاریردی.

آذربایجان خلقی همین دورده اله ائتدیگی موفقیتلری قانونی شکلده ثابت- لشدیرمک ایسته دیکده، بو مقصدله مرکزی ایران حکومتینه مراجعت ائتدیکده، اورادان «نه تک بئله طلبه، حتی یوزلرله بئله طلبه اعتناء ائتمکی لازم بیلیمبریک» جوابی آتیردی. بو زمان امپریالیستلر و مرکزی دولت طرفیندن تحریک ائدیلمیش مرتجع فئوداللار سلاحلی قوه لر واسطه سیله ئوز حقوقونو اله ائتمک ایسته یین، کندیلیری «ساکت لشدیرمکه» و اطاعته آماغا جان آتیر، بو مقصدله هنج جوره ظلم و تضییقندن چکینمیردیلر. آذربایجان شهرلرینده ایسه دولت اوردوسو حصه لری وضعیته حاکم اولماق ایسته بیردیلر.

بئله بیر شرایطه آذربایجان خلقینین دوروب گوزله مہسی داها پیس نتیجه وئره بیلردی. اونا گورده مرتجع مرکزی حکومت علیهنه مبارزه بوتون آذربایجان مقاسیندا گنیشلنیر و کونی-گونن شدتلنیردی. بو شرایطه آذربایجان خلقینین ملی مقاومتینی تشکیل و اونا رهبرلیک ائتمک ایچون دویوشکن، اصل معنادا مترقی و مستقل بیر تشکیلات لازم ایدی. آذربایجاندا خلقین ملی و اجتماعی منافعینین کشیکینده دوران و ایرانین استقلالیتینی، اراضی بوتولوگونو و آزادلیقینی قورویان بیر حزبین یارانماسی ضرورتی گونون مسئله سینه چوریلیمیشی.

۱۹۴۵ - نجی ایل سپتامبر آیینین ۲ - ده آذربایجان خلقینین ملی و اجتماعی منافعینی تمثیل ائدن آذربایجان دموکرات فرقه سی تشکیل ائدیلمی مرکزی تهران حکومتی و اونون حمایه چیلری اولان آمریکا و انگلیس امپریالیستلری علیهنه کتله لرین مبارزه سینه رهبرلیک ائدیردی. آذربایجان دموکرات فرقه سینین رهبرلیگی آلتیندا ارتجاعا قارشى خلقین مقاومتی گوجلنیر و ملی - دموکراتیک مبارزه داها یوکسکلره قالدیریلیر. تز بیر زماندا آذربایجان زحمتکشلری، مترقی آداملار آدف اطرافیندا توپلاشیر و خصوصیله ۱۹۴۲ - نجی ایلدن ملکه دارلارا و زاندارملارا قارشى کورطبیعی صورتده سلاحا ساریلیب مبارزه آپاران کندیلیری متشکل حالا سالماق یولوندا جدی آددیملار آتیلیردی.

همین کورطبیعی و غیر متشکل صورتده مبارزه آپاران سلاحلی کندیلر ۱۹۴۵ - نجی ایل اوکتر آیینین اورتالاریندا آذربایجان دموکرات فرقه سینین رهبرلیگی آلتیندا یارانان فدائی دسته لرینین فعال اشتراکچیلارینا چوریلدیلر. ۱۹۴۵ - نجی ایلین آخزلاریندا فدائی حرکاتی داها یوکسک پله یه قالدیر، واحتمرکز واسطه سیله رهبرلیک اولونور. اونون بوتون عملیاتی اصل هدفه یونلدیلیر.

آذربایجاندا فدائیلرین فعالیتینی ایگی دوره بولمک اولار:

۱ - آذربایجان ملی حکومتی قوزولماسیندان قاباقکی فئوداللارین سلاحلی قوه لرینین قارشیسیندا مقاومت گوستریلمه سی، زاندارم و اوردو حصه لرینین ترک سلاخ ائدیلمه سی، ملی حکومتین قورولماسی دورو.

۲ - ملی حکومت دورو، قیزیل باش خلق قوشونلارینین تشکیلی و فدائی تشکیلاتینین ییندن قورولماسی دورونو احاطه ائدیر.

آذربایجان فدائیلرینین فعالیتینین یوخاریدا قید ائتدیگیمیز هر ایگی دورونو بوتولوکلہ نظرده کچیریب عمومی جهتدن سجه لن دیردیکه آشغیداکى نتیجه لری اله ائتمک اولور:

آذربایجاندا ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللرده ۲۱ آذر حرکاتیندا فدائی دسته لری آذربایجان دموکرات فرقه سینین رهبرلیگی ایله یارانمیش، فعالیت گوسترمیش و موفقیت قازانمیشدیر.

فدائیلرین بویوک اکثریتی آدف - نین عضو اولموش، فرقه دیه و فرقه نین مرانامه سینه درین صداقت بسله میس. آدف - نین رهبرلیگی ایله آذربایجان خلقینین دموکراتیک حقوقلارینین اله ائدیلمه سی و ایرانین آزادلیق، استقلالی و اراضی بوتولوگونون تامین ائدیلمه سی اوغروندا ایناملا مبارزه آپارمیشلار.

فدائی دسته لری ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللرده ۲۱ آذر حرکاتیندا و آذربایجان ملی حکومتینین یارانماسیندا اساس قوه لردن بیرینی تشکیل ائتمیشدیر. فدائیلرین اساس صنفی ترکیبی و آپاریجی قوه سی فسله لر و کندیلر اولموشلار. فدائی دسته لری ملی خارا کترله بیرلیکده درین صنفی ماهیته مالک اولموشدور. فدائی دسته لری عین زماندا انترناسیونال کاراکترده تشکیل ائدیلمیش، فارس، کرد، ارمنی، آسوری، یهودی و باشقا خلقلرین نماینده لری ده بو حرکاتدا اشتراک ائتمیشلر.

فدائی دسته لرینده قوجامان و تجربه لی انقلابچیلارلا یاناشی اساس اعتباریله کنجدر سلاحلی مبارزه آپارمیشلار.

۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللر ۲۱ آذر حرکاتیندا فعالیت ائدن فدائیلر مشروطه حرکاتیندا ۱۹۰۵ - ۱۹۱۱ - نجی ایللر) اشتراک ائدن فدائیلرین ایچنین دوامچیسى اولموشلار.

فدائیلرین سلاح ایله تامین ائدیلمه سی اساس اعتباریله شاه اوردوسونون ۱۹۴۱ - نجی ایله توکوب گئتدیگی ساحلار و ۱۹۴۵ - نجی ایله ترک سلاخ ائدیلمیش قوشون، زاندارم و پولیس حصه لرینین حاسینا اولموشدور.

فدائیلرین حربی حاضرلیقی اکثر حاللاردا اونلارین مرکزی دولت اوردوسوندا وظیفه خدمتی دورونده اله ائتدیکلری حاضرلیقلا معین ائدیلدی. بونولا بیرلیکده ایده یا و وطنپرورلیک کوجو، آذربایجان دموکرات فرقه سینه اینام و صداقت،

سون نغسه قدر صداقتلی قالماقلا عموم ایران و خصوصیه آذربایجان خلقینین و ان چوخ زحمتکشترین محبت و حرمتینی قازانمیشلار.

دنیا زحمتکشترینین داهی رهبری و. ای. لنین ۱۹۱۷ - نجی ایله بویوک اوکتر سوسیالیست انقلابینین حاضرلانیب غلبهیه چاندیریلماسیندا اساس رول اوینامیش فعله، کندلی و سرپازلاردان عبارت قرمزى گارد بارهده بئله یازمیشدیر: «حربی مقاومتی یالنیز حربی واسطه لرله قیرماق اولار، باشقا جور قیرماق اولماز، بونا گوره ده قیزیل گاردچیلار زحمتکشری و استعمار اولونانلاری استعمارچیلارین ظلموندن خلاص ائتمک کیمی چوخ شرفلی و چوخ بویوک تاریخی ایش گوروردولر (۱). همین یوکسک قیمتی ۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللرده آذربایجان حرکاتیندا بو وظیفه نی بیرنه یتیرمک اوغوروندا شهید اولموش فدائیلره ده بو ویا باشقا درجهده غاید ائتمک اولار.

۱ - و. ای. لنین. اثرلری، ۲۷ - نجی جلد، ص. ۲۴۳.

عمومیتله ئولکهده موجود اولان انقلابی روح یوکسک لیگی فدائیلره حربی عملیاتدا اوستون موقع وئریر و موفقیتلر قازاندیریردی.

فدائی دسته لرینین فعالیتی ئوزباشینا آخین شکلینده یوخ. اکثر حاللاردا تشکیل، برنامه اوزره و مقصده دوغرو یونلدیلمیش فعالیت اولموشدور.

فدائی دسته لرینین فعالیتی عمومیتله کندلردن باشلا میش شهرلره کچمیشدیر. فدائی دسته لرینین فعالیتی ایلك حاللاردا ئوزونو مدافعه کاراکتری داشمیش. لاکن مبارزه جریانیندا اونون هجوم کاراکتری گوجلنمیش و ۲۱ آذر حرکاتی عرفه سینده قطعی هجوم مرحله سینه یوکسک لیتمیشدیر.

فدائی دسته لری اساس اعتباریه قان توکمه دن ارتجاعی قوه لری ترک سلاح ائتمگه سعی گوسترمیشدیر.

فدائی دسته لری سیرالارینا ملاحظه دارسیز عضولرین داخل اولماسی حاللاردا اولموشدور. لاکن بونا قارشى امانسیز مبارزه آپاریلیمیش و فدائیلرین سیرالارینین تمیز قالماسینا جدی سعی گوستریلمیشدیر.

آذربایجان فدائیلری ایله کردستان پیشمرگه لرینین هر جهتدن یاخین علاقہ سی و امکداشلیغی اولموش. بو جهتدن آذربایجان فدائیلرینه خاص اولان بیر چوخ سببه لر معین درجهده کردستان دموکرات فرقه سینین رهبرلیگی آلتیندا فعالیت ائدن کرد فدائیلرینه ده غاید ائدیله بیلر.

حزب توده ایرانین رهبرلیگی ایله ایران اوردوسو داخلینده گیزلی مبارزه آپاران آزادیخواه افسرلر تشکیلاتی آذربایجانا سینانمیش و تجربه لی حربی کادرلار گوندرمکله فدائی دسته لرینه قیمتلی یاردیم گوسترمیشدیر.

۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ - نجی ایللر حرکاتیندا اشتراک ائدن فدائیلر یالنیز آذربایجانا دگیل، بوتون ایرانین آزادیغینا خدمت ائدیردیله. بو حقهده س. ج. پیشه وری دئتمیشدیر: «آذربایجان خلقی فرقه میرین و شہامتلی فدائیلریمیزین یالنیز آذربایجانا دگیل، بوتون ایرانا ائتدیگی تاریخی خدمتاری ایللرله، یوز ایللرله یاد ائده جکدیر» (۱).

دولت اوردو حصه لرینین آذربایجانا گلمه سینین صلح مقصدیه اولوغونا اینانان آذربایجان ایالتی انجمنی فدائیلرین جبهه لره دولت قوشونلارینا مقاومت گوسترمه لری حقینده، امر گوندرمیشدیر. همین امر اساسیندا فدائیلر دولت قوشونونا مقاومت گوسترمه میش و اولاری آذربایجان داخلینه بوراخمیشلار. لاکن آذربایجان خلقینه قانلی دیوان توتان شاه اوردوسو حصه لری و اوللارین آل آلتیلاری بیرینجی نوبهده فدائیلری محو ائتمگه چالیشمیشلار. بئله لیکنه، ان کسکین ارتجاع تضحیقی فدائیلر علیهینه یونلدیلمیش و اوللار ان آغیر ایتگی یه معروض قالمیشلار. فدائیلر انقلاب دورونده گوستردیکلری فداکارلیقلارلا خلقه، آزادیق مرامینا

۱ - «آذربایجان» روزنامه سی، ۲ - نجی دوره، تبریز، ۱۲۲۵، نمره ۱۷ (۳۰۶).